

PHILIPPE LÉGER
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2004. december 14.¹

Tartalomjegyzék

I — A jogi háttér	I - 1389
A — A Brüsszeli Egyezmény	I - 1389
B — A <i>forum non conveniens</i> doktrína az angol jogban	I - 1392
C — A <i>forum non conveniens</i> doktrína sorsa a Brüsszeli Egyezmény Egyesült Királyságban történt hatályba lépése óta	I - 1394
II — A tényállás és az alapeljárás	I - 1397
III — Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések tartalma és hatálya	I - 1400
IV — Elemzés	I - 1404
A — A Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének területi vagy személyi hatályáról	I - 1404
1. A Jenard-jelentés és az azt követő széles körű vita	I - 1405
2. Az Egyezmény 2. cikkének szövegezése	I - 1409
3. Az Egyezmény általános szerkezete	I - 1412
4. Az Egyezmény célkitűzései	I - 1419
5. Az Egyezmény 2. cikkének kizárólagosan egy szerződő állammal és egy harmadik állammal kapcsolatos jogviszonyra történő alkalmazásának állítólagos akadályai	I - 1423
a) A nemzetközi jogból eredő állítólagos akadályok	I - 1423
b) A közösségi jogból eredő állítólagos akadályok	I - 1425

1 — Eredeti nyelv: francia.

B — A <i>forum non conveniens</i> doktrína Brüsszeli Egyezményvel való összeegyeztethetőségéről	I - 1431
1. Az Egyezmény létrehozóinak szándéka	I - 1432
2. Az Egyezmény 2. cikke (1) bekezdésének szövegezése	I - 1434
3. Az Egyezmény általános szerkezete	I - 1435
4. Az Egyezmény célkitűzései és hatékony érvényesülése	I - 1440
V — Véggöveketzetések	I - 1444

1. A polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó bírósági joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i egyezmény² ellentétes-e, hogy valamely szerződő állam bírósága az ezen államban lakóhellyel rendelkező személy ellen indított kereset esetén, ha joghatósága a 2. cikkben alapul, nemzeti joga alapján saját mérlegelési jogkörében lemondjon joghatósága gyakorlásáról azon indoklással, hogy valamely nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne a jogvita eldöntésére?

2. Lényegében ezt a kérdést teszi fel a Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)

2 — HL 1972. L 299., 32. o. A Dánia, Írország, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága csatlakozásáról szóló, 1978. október 9-i egyezmény (HL L 304., 1. o. és — módosított szöveg — 77. o.), a Görög Köztársaság csatlakozásáról szóló, 1982. október 25-i egyezmény (HL L 388., 1. o.), a Spanyol Királyság és a Portugál Köztársaság csatlakozásáról szóló, 1989. május 26-i egyezmény (HL L 285., 1. o.), valamint az Osztrák Köztársaság, a Finn Köztársaság és a Svéd Királyság csatlakozásáról szóló, 1996. november 29-i egyezmény (HL 1997. C 15., 1. o.) módosított egyezmény, a továbbiakban: Brüsszeli Egyezmény vagy Egyezmény. Ezen Egyezménynek a négy csatlakozási egyezményrel módosított, végleges változata megjelent a *Hivatalos Lapban* (HL 1998. C 27., 1. o.).

(Egyesült Királyság) a jelen eljárásban. E kérdés nem ismeretlen a Bíróság előtt, mivel a legfelsőbb angol nemzeti bíróság, a House of Lords egy évtizeddel ezelőtt már fordult hasonló kérdéssel a Bírósághoz. Mindemellett a Bíróságnak nem volt alkalma döntést hozni erről a kérdéstről, mivel az előzetes kérdést előterjesztő bíróság végül visszavonta az erre vonatkozó kérdést, miután a felek jogvitájukat peren kívüli egyezséggel rendezték³.

3. Az előző ügghöz hasonlóan ez az eset lehetőséget ad a Bíróság részére, hogy megvizsgálja a *forum non conveniens* elmélet Brüsszeli Egyezményvel való összeegyeztethetőségét. Ezen, a *common law* országokban jól ismert doktrína szerint valamely állam bírósága megállapíthatja jogszabály által reá ruházott joghatóságának hiányát azon indokkal, hogy más állam bírósága a jogvita eldöntésének alkalmasabb fóruma lenne.

3 — A Ladenimor-ügyről van szó (C-314/92. sz. ügy, 1994. február 21-i törlési végzés). Erre az ügyre gyakran „Harrods” néven hivatkoznak, úgyhogy én is így fogom említeni.

4. A jelen ügyben ugyanúgy mint az előzőben, a *forum non conveniens* doktrína Brüsszeli Egyezményvel való összeegyeztethetőségének kérdése csak valamely szerződő állam bírósága és egy nem szerződő állam bírósága között fennálló viszonyokban merül fel, nem érintve a különböző szerződő államok közötti viszonyokat. Ez a kérdés tehát a Brüsszeli Egyezmény területi vagy személyi hatályának vizsgálatát veti fel. E tekintetben ugyan a kérdéses probléma nagyon eltérő, mégis összehasonlítható a jövőben elfogadandó, a polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó bírósági joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló Luganói Egyezmény felülvizsgálatával kapcsolatos, jelenleg függőben lévő vélemény iránti eljárással.⁴

ismert, általánosan *anti-suitinjunctions*-nak nevezett mechanizmust. Ez a mechanizmus lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára, hogy olyan rendelkezést hozzon az előtte folyamatban lévő eljárásban, amely valamely fél számára megtiltja, hogy keresetet nyújtson be vagy eljárást folytasson egy másik állam bírósága előtt, amennyiben kiderül, hogy e fél a már folyamatban lévő eljárás megakadályozása érdekében rosszhiszeműen jár el. A House of Lords kikérte a Bíróság véleményét ennek a mechanizmusnak a Brüsszeli Egyezményvel való összeegyeztethetőségéről abban az esetben, amikor annak alkalmazása különböző szerződő államok közötti viszonyokban merül fel. A Bíróság a Turner-ítéletben⁵ erre nemlegesen válaszolt.

5. Egyebek mellett érdemes emlékeztetni arra, hogy a Bíróság nemrégiben vizsgált egy másik, a *common law* országokban jól

6. Ezen ítéletet érdemes megemlíteni annak ellenére, hogy az *anti-suitinjunctions* mechanizmus, illetve a *forum non conveniens* tárgya és alkalmazásának feltételei meglehetősen különbözőek, és a jelen ügygel ellentétben a Turner-ügy nem vetett fel a Brüsszeli Egyezmény területi, illetve személyi hatályát érintő kérdést. Amint azt Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok a Turner-ügyben emelt indítványában kiemelte, e két mechanizmus „egy meghatározott bíróság előtti kereset megindításának helytálló [vagy alkalmas] módjának bizonyos mérlegelését” jelenti.⁶

4 — 1/03. sz. vélemény. A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1988. szeptember 16-i Luganói Egyezmény a Brüsszeli Egyezményvel „párhuzamos” egyezményt képez, mivel annak tartalma majdnem azonos a Brüsszeli Egyezményével. A Luganói Egyezmény a Közösség összes tagállamát (azaz a Brüsszeli Egyezmény szerződő feleit), valamint az Izlandi Köztársaságot, a Norvég Királyságot, a Svájci Államszövetséget és a Lengyel Köztársaságot tömöríti egybe. Szó van ezen egyezmény tartalmának felülvizsgálatáról a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelethez (HL L 12., 1. o.; magyar nyelvű kiadása 19. fejezet, 4. kötet, 42. o.) való igazítása érdekében, amely — mint később látni fogjuk — nemrég a Brüsszeli Egyezmény helyébe lépett. A Bírósághoz intézett véleményadás iránti megkeresés arra keres választ, hogy vajon a módosítani kívánt egyezmény tervezetének megkötése a Közösség kizárólagos hatáskörébe, avagy a Közösség és a tagállamok közötti megosztott hatáskörébe tartozik-e. Ez a kérdés azt is felveti, hogy az egyezménytervezet mennyire fedi a hivatkozott rendelet területi és személyi hatályát. A fenti kérdés a Brüsszeli Egyezmény területi és személyi hatályának kérdésére is kihat, mivel az Egyezményt hatályon kívül helyező rendelet lényegében ez utóbbinak a szabályait veszi át.

5 — A C-159/02. sz. ügyben 2004. április 27-én hozott ítélet (az EBHT 2004., I-3565. o.).

6 — Lásd a 35. pontot.

I — A jogi háttér

elismerendő és végrehajtandó bírósági határozat meghozatalával kapcsolatos eljárás kezdetétől alkalmazandók.

A — A Brüsszeli Egyezmény

7. Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Szerződés 220. cikke (később az EK-Szerződés 220. cikke, jelenleg EK 293. cikk)⁷ alapján elfogadott Brüsszeli Egyezmény preambuluma értelmében annak célja „a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének elősegítése”.

8. Egyetlen preambulumbekzdése említi, hogy „e célból meg kell határozni a szerződő államok bíróságainak a nemzetközi jogrendben fennálló joghatóságát, meg kell könnyíteni az elismerést és egy, a bírósági határozatok, közokiratok és egyezségek végrehajtását biztosító gyors eljárást kell bevezetni”.

9. Tehát a Brüsszeli Egyezmény úgynevezett „kettős” egyezmény, mivel nemcsak kölcsönös elismerési és végrehajtási szabályokat, hanem közvetlen joghatósági szabályokat is tartalmaz, amelyek a székhely szerinti szerződő államban közvetlenül, vagyis a majd

10. A közvetlen joghatósági szabályok akkor alkalmazandók, amikor a peres eljárás valamelyest beilleszkedik, illetve kapcsolatot mutat egyik vagy másik szerződő állam területével. Ez az illeszkedés vagy kapcsolat leggyakrabban az *alperes lakóhelyéből*, bizonyos esetekben a *peres eljárás tárgyából*, illetve a *felek szándékából* adódik.

11. Az *alperes lakóhelye* általános joghatósági szabályt alapít. A Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „[e]zen egyezmény rendelkezéseire is figyelemmel valamely szerződő államban lakóhellyel rendelkező személy, állampolgárságára való tekintet nélkül, az adott szerződő állam bíróságai előtt perelhető”. Következésképpen, amennyiben az alperes lakóhellyel rendelkezik valamely szerződő államban, főszabályként ennek az államnak a bírósági rendelkeznek joghatósággal.

12. Az Egyezmény 3. cikke pontosítja ezen általános szabály hatályát. Egyrészt az első bekezdés előírja, hogy „[v]alamely szerződő államban lakóhellyel rendelkező személy más szerződő állam bíróságai előtt kizárólag a jelen cím 2–6. szakaszában megállapított rendelkezések alapján perelhető.” Másrészt ezen logika alapján a hivatkozott cikk második bekezdése megtiltja a felperes számára,

⁷ — Ez a cikk úgy rendelkezik, hogy „[a] tagállamok, amennyiben szükséges, tárgyalásokat folytatnak egymással annak érdekében, hogy állampolgáraik javára biztosítsák [...] a bírósági határozatok [...] kölcsönös elismerésére és végrehajtására vonatkozó alakítások egyszerűsítését”.

hogy e személyek ellen (a szerződő államokban hatályos) „túlzó” joghatósági szabályokra, vagyis olyan rendelkezésekre hivatkozzon, amelyek e személyeket kivonják az Egyezmény 2. cikke alapján főszabályként lakóhelyük szerint joghatósággal rendelkező szerződő állam joghatósága alól.

13. Az Egyezmény II. címének 2–6. szakasza (amelyekre a 3. cikk (1) bekezdése hivatkozik) először egy sor vaglyagos joghatósági szabályt sorol fel, amelyek lehetőséget biztosítanak a felperes számára, hogy úgy döntsön, hogy az alperes lakóhelye szerinti bíróság helyett egy másik szerződő állam bírósága előtt indít eljárást.⁸

14. Ezt követően olyan joghatósági szabályokat tartalmaznak, amelyek kötelezően előírják, hogy valamely szerződő állam bíróságai előtt indítható csak eljárás, kizárva minden más szerződő állam (ideértve az

alperes lakóhelye szerinti szerződő államé is) joghatóságát⁹, vagy lehetővé teszik valamely szerződő állam bírósága(i) részére, hogy az adott ügyben érdemi döntést hozzon, mégha az Egyezmény szabályai szerint általában nem is lenne joghatósága eljárni.¹⁰

15. Ez utóbbi joghatósági szabályok (amelyeket az Egyezmény 16., 17. és 18. cikke fogalmaz meg) a peres eljárás alperesének a lakóhelyén túl egy másik kapcsolódási elem fennállásán alapulnak. Ez a kapcsolódási pont vagy a *peres eljárás tárgya* (az Egyezmény 16. cikke), vagy a *felek szándéka* (a hivatkozott Egyezmény 17. és 18. cikke) lehet.

16. Amennyiben a jogvita helye sem az alperes lakóhelye, sem a jogvita tárgya, sem a felek szándéka alapján nem kapcsolódik egyetlen szerződő államhoz sem, főszabályként a szerződő államokban hatályban lévő túlzó nemzeti joghatósági szabályok érvényesülnek. Az Egyezmény 4. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy: „[h]a az alperes nem rendelkezik lakóhellyel vala-

8 — E vaglyagos joghatóságra vonatkozó szabályok többek között a szerződéses viszonyokra (5. cikk (1) bekezdés: a kérelem alapját képező kötelezettség teljesítésének helye szerinti bíróság párhuzamos joghatósága), jogellenes károkozással vagy jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben (5. cikk, (3) bekezdés: annak a bíróságnak a párhuzamos joghatósága, ahol a kérelemény bekövetkezett), fogyasztói szerződések esetén (14. cikk, (1) bekezdés: annak a bíróságnak a párhuzamos joghatósága, amelynek területén a fogyasztó lakóhellyel rendelkezik), valamint több alperes esetén (6. cikk, (1) bekezdés: bármely alperes lakóhelye szerinti bíróság párhuzamos joghatósága) alkalmazhatók.

9 — Ezen joghatósági szabályok különösen ingatlanon fennálló dologi jogokkal és ingatlanbérlettel kapcsolatos ügyekben alkalmazandók [16. cikk, (1) bekezdés, a) pont: az ügy annak a szerződő államnak a kizárólagos joghatóságába tartozik, ahol az ingatlan található], valamint a kifejezett joghatóság-kiterjesztés esetén (17. cikk: csupán azon szerződő állam bíróságának vagy bíróságainak van joghatósága eljárni, amely (ek)nek joghatóságát a 16. cikkben foglalt kizárólagos joghatósági szabályok tiszteletben tartásával a felek egy erről szóló megállapodás keretében kikötik).

10 — A Brüsszeli Egyezmény 18. cikke azon szerződő állam bíróságának is joghatóságot biztosít, amely előtt az alperes megjelenik, mégha ebben az államban nem is rendelkezik lakóhellyel, kivéve ha az alperes a bíróság joghatósága hiányának kifogásolása céljából jelent meg a bíróságon, vagy ha az Egyezmény 16. cikke alapján más bíróság rendelkezik kizárólagos joghatósággal. Ebben az esetben a joghatóságról való hallgatóság megállapodásról beszéltünk.

mely szerződő államban, valamennyi szerződő állam bíróságainak joghatóságát a 16. cikk alapján az adott szerződő állam joga határozza meg”.¹¹

17. A joghatóságról való megállapodásra vonatkozó rendelkezések összességének fényében a Brüsszeli Egyezmény előír bizonyos eljárási mechanizmusokat, amelyek a joghatósági szabályok végrehajtását szabályozzák. A perfüggőséget és az összefüggő pereket érintő mechanizmusok arra szolgálnak, hogy megelőzzék, hogy a különböző szerződő államok bíróságai egymásnak ellentmondásos döntéseket hozzanak.

18. Az Egyezmény perfüggőséget tárgyaló 21. cikke úgy rendelkezik, hogy: „[a]mennyiben azonos jogalaptól származó, azonos felek között folyamatban lévő eljárásokat különböző szerződő államok bíróságai előtt indítottak, a később megkeresett bíróság az elsőként megkeresett bíróság joghatósága megállapításáig hivatalból felfüggeszti az eljárást”, és miután ez megtörténik, a másik bíróság javára megállapítja joghatósága hiányát.

19. Összefüggő eljárások esetén a Brüsszeli Egyezmény 22. cikke úgy rendelkezik, hogy amennyiben az összefüggő eljárások különböző szerződő államok bíróságai előtt első

fokon vannak folyamatban, minden később megkeresett bíróság valamely fél kérelmére joghatóságának hiányát is megállapíthatja, amennyiben az említett peres eljárásokra az elsőként megkeresett bíróság rendelkezik joghatósággal, és joga az eljárások egyesítését lehetővé teszi. Az Egyezmény 22. cikkének (3) bekezdése szerint ez a mechanizmus az összefüggőnek tekintendő keresetek esetén akkor alkalmazandó „ha olyan szoros kapcsolat áll fenn közöttük, hogy az elkülönített eljárásokban hozott, egymásnak ellentmondó határozatok elkerülése végett célszerű azokat együttesen tárgyalni és róluk együtt határozni”.

20. A joghatóságról való megállapodásra, illetve alkalmazására vonatkozó rendelkezések logikáját követve a Brüsszeli Egyezmény III. címében a bírósági határozatok elismerésének és végrehajtásának egyszerűsített mechanizmusát szabályozza. Ez a mechanizmus az egyik szerződő állam bíróságai által hozott döntések másik szerződő államban történő elismerésére és végrehajtására alkalmazandó.

21. A polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés Amszterdami Szerződés általi közösségi jogba emelését követően a Tanács az EK 67. cikknek c) pontja és az EK 67. cikknek (1) bekezdése alapján elfogadta a 44/2001 rendeletet. Ezen, a Brüsszeli Egyezmény helyettesítésére szolgáló rendelet lényegében átülteti az Egyezmény rendelkezéseinek nagy részét, miközben tartalmaz bizonyos kiigazításokat.

¹¹ – Ugyan a 44/2001 rendelet nem alkalmazandó az alap-eljárásban, itt jelzem, hogy a 4. cikk egy, a túlzó joghatósági szabályok alkalmazását érintő, a felek akaratához kapcsolódó kiegészítő klauzulával egészült ki.

22. Az említett rendelet a hatálybalépésétől, azaz 2002. március 1-jétől Dániát kivéve¹² az összes tagállamban az ott indított eljárásokra vonatkozóan alkalmazandó. Az alapeljárással, mivel azt 2002. március 1-jét megelőzően indították, a 44/2001 rendelet nem alkalmazható, csak a Brüsszeli Egyezmény,

24. Az angol jogban a *forum non conveniens* doktrína folyamatos és jelentős fejlődésen ment keresztül.

25. Jelenleg a doktrínát a House of Lords által 1986-ban a Spiliada Maritime Corporation v. Cansulex Ltd. ítéletében¹³ megállapított feltételek szerint alkalmazzák.

26. Ez a bíróság fektette le azon elvet, amely szerint az „eljárás *forum non conveniens* doktrína alapján történő felfüggesztéséről csak akkor lehet dönteni, amennyiben a bíróság biztos abban, hogy létezik más, ugyancsak joghatósággal rendelkező bíróság, amely a jogvita eldöntésére alkalmasabb fórum lenne, azaz a jogvitát a felek érdekei és az igazságszolgáltatás célja szempontjából megfelelőbben bírálhatná el”.¹⁴ Tehát ellenében azzal, amit a *forum non conveniens* kifejezés vélni enged, hogy nem pusztán az eljáró bíróságnak főképpen a leterheltségével kapcsolatos gyakorlati vagy személyes „kényelméről” van szó, hanem a kérdéses jogvitának objektívan legmegfelelőbb döntési fórumára vonatkozó kérdéssről.¹⁵

B — A *forum non conveniens* doktrína az angol jogban

23. A *forum non conveniens* doktrína a skót jogban, azaz egy alapján kontinentális jellegű jogrendszerben került először megfogalmazásra. Ez a doktrína csupán a XIX. század végén tűnt fel kidolgozott formájában, majd később különböző formákban elfogadottá válik más, főleg *common law* országokban is, de legfőképpen Angliában, Írországból és az Amerikai Egyesült Államokból.

12 — Ez a különös helyzet a Dán Királyság helyzetéről szóló, az EU- és EK-Szerződéshez csatolt jegyzőkönyvből ered. Ezért a 44/2001 rendelet Dániában nem alkalmazandó, és a Brüsszeli Egyezmény alkalmazandó továbbra is ezen tagállam és a többi, a rendelet által kötelezett tagállam között. Az Egyesült Királyság és Írország tekintetében egy másik, szintén az EU- és EK-Szerződéshez csatolt jegyzőkönyv hasonló helyzetet teremtett. Mindemellett a hivatkozott jegyzőkönyv 3. cikkének (1) bekezdése értelmében az Egyesült Királyság és Írország jeleztek a 44/2001 rendelet elfogadására és alkalmazására vonatkozó szándékukat, aminek következtében a rendelet ezen tagállamokra is alkalmazandó.

13 — A továbbiakban: Spiliada-ítélet (1987, AC 460). Az ebben az ítéletben lefektetett elvek állítólag megfelelnek a Jamaicában alkalmazott elveknek. Lásd e tekintetben az alapeljárás elsőrendű alperesének, N. B. Jacksonnak az észrevételét (25. pont).

14 — Lásd a fent idézett Spiliada-ítélet 476. pontját.

15 — Uo., 474. pont. E tekintetben a *forum non conveniens*, amely egy Angliában jelenlévő alperes ellen folyó eljárásban alkalmazandó (amely esetén az angol jogban egy „általános” joghatósági szabály alkalmazandó), összevethető a *forum conveniens*-szel. Az utóbbi mechanizmus szerint amikor egy Angliában nem jelenlévő alperes ellen folyik eljárás (amely esetén az angol jogban „rendkívüli” joghatósági szabály alkalmazandó), az angol bíróság megtagadhatja a keresetlevél külföldre való kézbesítést, amennyiben a külföldi bíróság *forum conveniens*-nek minősül, következésképpen a kérdéses eljárást nem lehetne Angliában lefolytatni. E tekintetben lásd a 480–482. oldalt.

27. A fent hivatkozott Spiliada-ítélet szerint az angol bíróságok által követendő eljárás a következőképpen osztható fel:

28. A bíróságnak először meg kell állapítania, hogy egy külföldi fórum „világosan és egyértelműen alkalmasabb”-e.¹⁶ Ezen eljárás segít abban, hogy azonosítani lehessen a „peres eljárás természetes fórumát”, vagyis azt a fórumot, „amellyel a kereseti kérelemnek a legszorosabb kapcsolata van”.¹⁷ A tekintetbe veendő kapcsolódási tényezők nemcsak gyakorlati vagy pénzügyi tényezőket (mint például a tanúk elérhetőségét)¹⁸ foglalják magukba, hanem olyan tényezőket is, mint a kérdéses ügyletre alkalmazandó jogot, valamint a felek lakóhelyét, illetve tevékenységük székhelyét.¹⁹

29. Másodszor, amint az eljáró bíróság azonosította a „világosan és egyértelműen alkalmasabb” külföldi fórumot, kötelessége meggyőződni arról, hogy a felperes részére biztosított-e, hogy ezen fórum előtt „igazságszolgáltatáshoz jut”²⁰, mégpedig „hatékony igazságszolgáltatáshoz”²¹. Ezt a feltételt megszorítóan kell értelmezni. Tehát általános szabály szerint az eljárás felfüggesztését nem lehet elutasítani azon az alapon, hogy a felperes nem részesülne az angol jog által biztosított olyan előnyben, mint például

kártérítések megítélésének magas szintje, hatékony bizonyítékfelvételi rendszer, illetve a kérdéses külföldi jogi fórum országában szabályozottnál hosszabb eljárási elvülési határidő.²² A House of Lords szerint a *forum non conveniens*re jellemző „objektív megközelítéssel ellentétes lenne, hogy a felperesnek egy Angliában lefolytatandó peres eljárás az alperessel szemben előnyt biztosítson”.²³ Mindemellett bizonyos különleges körülmények között a bíróságok tekintetbe vették egy külföldi jogi fórum előtti jogi segítség igénybevételének lehetőségével kapcsolatos jogi vagy gyakorlati korlátokat, illetve az említett fórum előtt az eljárás lefolytatásához szükséges jogi segítség igénybevételének akadályait, ha ez a lehetőség Angliában rendelkezésre áll, és egyértelmű, hogy ezen jogi segítség hiányában a felperes felhagyna az eljárással.²⁴

30. Az angol jogban az eljáró bíróság hivatból nem, csupán valamelyik fél kérelmére kezd ilyen vizsgálatot.²⁵ Azon alperesnek kell bizonyítania, hogy létezik olyan joghatósággal rendelkező külföldi jogi fórum, amely világosan és egyértelműen alkalmasabb a jogvita eldöntésére, aki a joghatósággal rendelkező kérdéses bíróság előtti eljárás lefolytatásával szemben a *forum non conve-*

16 — Lásd a fent hivatkozott Spiliada-ítélet 477. pontját (c) alpontj.

17 — Uo., 477. és 478. pont (d) alpontj.

18 — Emlékeztetni kell arra, hogy a *common law* országokban különös hangsúlyt kap a tanúknak, ideértve a szakértőknek a tárgyaláson történő meghallgatása.

19 — Lásd a fent hivatkozott Spiliada-ítélet 478. pontját (d) alpontj.

20 — Uo., 482. pont.

21 — Ezt a kifejezést a House of Lords a Spiliada-ítéletet követő, a Lubbe v. Cape plc ügyben hozott (2000, 1 WLR, 1545, HL) ítéletében használta (a továbbiakban: a Lubbe-ítélet).

22 — Ua.

23 — Lásd a fent hivatkozott Spiliada-ítélet 482. pontját.

24 — Lásd e tekintetben a House of Lords A. Nuyts: *L'exception de forum non conveniens (étude de droit international privé comparé)* [ULB dolgozat, 2001-2002, II. kötet, 218. pont] dolgozatában idézett ítélezési gyakorlatát. Lásd közelebbről a Cornelly v. RTZ Corporation plc ügyben (1998, AC 854, 873. és 874. o.) és a fent hivatkozott Lubbe-ügyben hozott ítéletet.

25 — Lásd a fent idézett A. Nuyts dolgozat 202. pontját.

niens kifogásra hivatkozik.²⁶ Amennyiben ez az első feltétel teljesül, amennyiben nem kívánja, hogy a bíróság ezen eljárási kifogást tekintetbe vegye, a felperesnek kell bizonyítania, hogy a kifogás alkalmazásának második feltétele nem áll fenn, vagyis a kérdéses külföldi bíróság nem tudna neki igazságot szolgáltatni.

31. A *forum non conveniens* doktrína ezen alkalmazási feltételeit az eljáró bíróság saját „diszkrecionális jogkörében” vizsgálja meg, tehát a mérlegelés tekintetében széles jogkörrel rendelkezik.

32. Az angol jog mai állása szerint e doktrína alkalmazása az eljárás felfüggesztését, azaz az ítélezés időleges — akár határozatlan időre történő — felfüggesztését jelenti, amely viszont nem jár a bíróság joghatóságtól való megfosztásával. Következésképpen az eljárást az angol bíróság folytathatja le, amennyiben például bebizonyosodik, hogy a külföldi bíróság az ügy elbírálására nem rendelkezik joghatósággal, vagy a felperes hatékony igazságszolgáltatáshoz jutásának joga nem érvényesülhet e fórum előtt. Az eljárás folytatását kívánó felperest terheli az ennek bizonyításához szükséges bizonyítékok bemutatása.

33. Hagyományosan kizárt, hogy a kérdéses eljárás felfüggesztése az ügy áttételéről vagy visszautalásáról szóló határozattal kerüljön a külföldi jogi fórumhoz. Ez az eljárás ugyanis

ahhoz vezetne, hogy a külföldi jogi fórumot saját joghatóságának elismerésére és ezen állítólagos joghatóságának gyakorlására köteleznék. Ezzel ellentétben általánosan elfogadott, hogy egy állam valamely bírósága csak saját joghatósága tekintetében hozhat döntést, egy másik állam bíróságainak joghatóságára nézve nem. Következésképpen a kérelmét fenntartani kívánó felperest terheli a külföldi jogi fórum előtti új peres eljárás indításához szükséges lépések összességének megtétele.

34. Az elsőfokú bíróságnak saját mérlegelési jogkörében megvizsgált *forum non conveniens* kifogásra vonatkozóan hozott határozatát a fellebbezési bíróság elméletileg nem változtathatja meg, kivéve ha az elsőfokú bíróság által értékelt indokok felülvizsgálata keretében az utóbbi úgy ítéli, hogy az elsőfokon eljáró bíróság nyilvánvalóan visszaélt széles mérlegelési jogkörével²⁷.

C — *A forum non conveniens doktrína sorsa a Brüsszeli Egyezmény Egyesült Királyságban történt hatályba lépése óta*

35. Az 1978-as csatlakozási egyezménnyel módosított Brüsszeli Egyezmény Nagy Britanniában 1987. január 1-jén lépett hatályba.

26 — Az angol jogban a polgári eljárásjogi szabályok 1998-ban történt reformja óta a *forum non conveniens* kifogás in limine litis, azaz az ügy bármilyen érdemi tárgyalása megkezdését megelőzően, és nem az eljárás bármely szakaszában hozható csak fel. Ezzel kapcsolatban lásd a fent idézett Nuyts-dolgozat 204. pontját.

27 — Lásd a fent idézett A. Nuyts-dolgozat 208. pontját.

36. Ezért került elfogadásra a Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982 (a polgári ügyekben irányadó bírósági joghatóságról és a bírósági határozatokról szóló 1982. évi törvény). A törvény 49. cikke úgy rendelkezik, hogy „ezen törvény rendelkezései nem tiltják meg, hogy egy brit bíróság az előtte folyó eljárás kapcsán a *forum non conveniens* doktrínából eredő indokokból következően [...] az eljárás felfüggesztéséről [...] határozzon, feltéve, hogy ezek az intézkedések nem összeférhetetlenek az 1968. évi Egyezményel”.

37. A *forum non conveniens* doktrína Brüsszeli Egyezményvel való esetleges összeférhetlenségére való utalás az angol bíróságok részéről nagyon különböző értelmezéseknek adott helyet, különösképpen azzal kapcsolatban, amikor e doktrínának egy szerződő állam és egy harmadik állam közötti viszonyban való alkalmazásáról van szó.

38. A Court of Appeal a High Court of Justice-szal (England & Wales), Chancery Division²⁸ ellentétben a Harrods (Buenos Aires) Ltd ítéletben elismerte²⁹ az angol bíróságok azon lehetőségét, hogy a *forum*

non conveniens alkalmazásával az Egyezmény 2. cikkéből (azaz az alperes Egyesült Királyságban található lakóhelyének ténye) alapján fennálló joghatóságáról lemondjanak, amennyiben valamely nem szerződő állam bírósága a kérdéses jogvita eldöntésének alkalmasabb fóruma lenne, és az Egyesült Királyságon kívüli más szerződő állam bíróságainak joghatósága egyáltalán nem merül fel. A Court of Appeal által ezen döntés indokolására felhozott érveket a következőképpen lehet összegezni.

39. Először is az EGK Szerződés 220. cikkéből — amelynek alapján a Brüsszeli Egyezményt elfogadták — következik, hogy az ott felsorolt joghatósági szabályok csupán a szerződő államok közötti viszonyokban alkalmazandók.³⁰

40. Továbbá, amennyiben az Egyezmény 2. cikke egy szerződő állam és egy nem szerződő állam kapcsolataira nézve kógens jellegű, egy — a fenti cikk alapján joghatósággal rendelkező — angol bíróság egy joghatóságot alapító egyezmény létezésére vagy perfüggőségi helyzetre, illetve összefüggő perek fennállására hivatkozó indokok alapján nem függeszthetné fel az eljárást, amennyiben a vagylagos jogi fórum nem valamely szerződő állam területén található. A Brüsszeli Egyezmény 17., 21. és 22. cikkét, amelyek a fenti indokok miatt meghatározott joghatóság-megosztási mechanizmusokat írnak elő, csak a különböző szerződő államok

28 — Lásd e tekintetben a Berisford plc v. New Hampshire Insurance Co. ítéletet (1990., 2 QB 631), és az Arkwright Mutual Insurance Co. v. Brynston Insurance Co. Ltd ítéletet (1990., 2 QB 649). Ezekben az ítéletekben a High Court úgy ítélte meg, hogy a *forum non conveniens* mechanizmus alkalmazása a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének kógens szabályozásával ellentétes, és ezért a joghatósági szabályok szerződő államokban való egységes alkalmazását sérti.

29 — A továbbiakban: Harrods-ítélet (1992., Ch. 72, CA). A Court of Appeal ezt az ítéletet egy Angliában székhellyel rendelkező, angol jog alapján alapított, de tevékenységét teljes mértékben Argentínában gyakorló társaság — amelynek döntéshozó és felügyelő szerve (a Harrods Buenos Aires társaság) is Argentínában volt — és a többségi részvényese (a svájci Intercomfinanz társaság) ellen a kisebbségi részvényes (a svájci Ladenimor társaság) által az angol társaság irányításával kapcsolatos jogvita kapcsán folyó perben hozta.

30 — Uo., 96. és 103. o.

bíróságai közötti viszonyokban lehet alkalmazni. A Court of Appeal szerint e következmények a Brüsszeli Egyezmény létrehozóinak szándékával ellentétesek lennének. Következésképpen a Brüsszeli Egyezmény 2. cikke csak akkor lehetne kögens jellegű, ha a kérdéses joghatósági összeütközés egyetlen szerződő állam és egy harmadik állam bíróságait érintené.³¹

41. Végül a *forum non conveniens* doktrínának egy angol bíróság és egy nem szerződő állam bírósága közötti kapcsolatában való alkalmazása nem áll ellentétben a Brüsszeli Egyezmény által kitűzött, az ítéletek Európában való szabad mozgásával kapcsolatos célkitűzésével, mivel ezt a Brüsszeli Egyezmény pontosan azon esetben valószínűsíti meg, amennyiben a kérdéses angol bíróság megállapítja joghatósága hiányát, és nem hoz olyan érdemi határozatot, amelyet a szerződő államokban el kellene ismerni és végre kellene hajtani.³²

42. A Court of Appeal ebből arra a következtetésre jutott, hogy a Brüsszeli Egyezménnyel nem ellentétes az, hogy egy angol bíróság a *forum non conveniens* alkalmazásával felfüggesse az előtte megindított eljárást „abban az esetben, ha az egyetlen vagylagos jogi fórum egy nem szerződő államban található”.³³

31 — Uo., 97 és 98. o.

32 — Uo., 97. o.

33 — Uo., 103. o. [d] alpont].

43. A fenti ítélet elleni jogorvoslati kérelem alapján a House of Lords ezen kérdésre választ keresve a Bírósághoz fordult.³⁴ Amint előzőleg említettem, ezen előzetes döntésre előterjesztett kérdéseket végül a House of Lords a peres felek között létrejött peren kívüli egyezséget követően visszavonta.

44. Néhány évvel később a fent említett Lubbe-ítéletben³⁵ a House of Lords vette magának a fáradságot, hogy megjegyezze, az „erre a kérdésre adandó válasz nem világos”, de úgy döntött, hogy azt nem terjeszti megint a Bíróság elé, mivel — bárhogy is szóljon az arra adott válasz — az adott ügyben nem állt fenn „vagylagos” jogi fórum a felperesek

34 — Ezen ügyben az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések a következőképpen szóltak:

„1) Az 1968. évi Egyezmény irányadó-e valamely szerződő állam bíróságainak a joghatóságára, amennyiben a joghatóság nem kerül összeütközésbe egy másik szerződő állam bíróságának a joghatóságával?

2) a) Az 1968. évi Egyezménnyel összeegyeztethetlen-e, hogy egy szerződő állam bírósága — ezen egyezmény 2. cikkére alapuló joghatósága esetén — a nemzeti joga által ráruházott diszkrecionális jogkörében egy, az ezen szerződő állam területén lakóhellyel rendelkező személlyel szemben indított eljárás tekintetében egy harmadik állam bíróságainak javára megállapítsa joghatóságának hiányát, amennyiben az Egyezmény más szerződő állam bírósági joghatóságának kérdése fel sem merül?

b) Ha a fenti kérdésre adott válasz igen, az egyezménnyel minden esetben összeegyeztethetlen-e a joghatóság hiányának megállapítása, vagy csupán bizonyos esetekben, és ha igen, akkor mely esetekben?

3) a) Ha a második kérdésre adott válasz igen, mindemellett az 1968. évi Egyezmény lehetővé teszi-e egy szerződő állam bírósága számára, hogy a nemzeti joga által ráruházott diszkrecionális jogkörében egy, a szerződő állam területén lakóhellyel nem rendelkező másodrendű alperessel szemben indított eljárás tekintetében harmadik állam bírósági javára megállapítsa joghatóságának hiányát?

b) A harmadik kérdésre adott válasz eltérő-e, amennyiben az a körülmény, hogy valamely alperes ellen indított eljárás tekintetében a bíróság megállapítja joghatósága hiányát, a másik, a kérdéses szerződő állam területén lakóhellyel rendelkező alperes ellen benyújtott kereseti kérelem elutasításához vezet?”

35 — Lásd a 21. sz. lábjegyzetet.

tekintetében, így a *forum non conveniens* nem is kerülhetett alkalmazásra.³⁶

45. Ezen közbevetett megjegyzésben egyesek a House of Lordsnak a Court of Appealnek a Harrods-ügyben³⁷ hozott ítéletével alkotott ítélkezési gyakorlata megalapozottságának tekintetében felmerült komoly kételyeinek kifejezését vélték látni.

II — A tényállás és az alapeljárás

46. 1997. október 10-én Andrew Owusu, Angliában lakóhellyel rendelkező brit állampolgár jamaicai nyaralása során igen súlyos balesetet szenvedett. A tengerbe ugrott olyan helyen, ahol a víz hasig ért, víz alatti homokpadnak ütközött és az ötödik nyakcsigolyáját eltörte, ennek következtében mind a négy végtagja megbénult.

47. A balesetet követően A. Owusu az Egyesült Királyságban szerződéses felelősség megállapítása iránti keresetet nyújtott be az ugyanezen államban lakóhellyel rendelkező N. B. Jackson ellen³⁸. Ez utóbbi nyaralóházat

adott bérbe az érdekeltnek Jamaicában, nem messze attól a helytől, ahol balesetet szenvedett. Kereseti kérelme alátámasztására A. Owusu előadta, hogy a szerződés, amely azt tartalmazta, hogy magánstrandot használhat, hallgatólagosan azt is magában foglalta, hogy a strand ésszerűen biztonságos vagy rejtett veszélyektől mentes.

48. Védekezésül az elsőrendű alperes a *forum non conveniens* kifogással élt, és ezért kérte az eljárás felfüggesztését. Azonfelül, hogy az eljárásnak Jamaicával szorosabb kapcsolata van, mint Angliával, egyrészt arra hivatkozott, hogy a Jamaicában történő szállásadásra kötött biztosítása nem téríti meg azt a kártérítési összeget, amelyet nem jamaicai bíróság ítél meg, másrészt arra, hogy a szerződéses felelősségre és a kártérítésre vonatkozó kérdéseket a jamaicai bíróságok nagyrésztben azonos elvek alapján bírálják el a bíróságok Jamaicában, mint Angliában.

49. A. Owusu több jamaicai társaságot is beperelt az angol bíróságok előtt. Az eljárást többek között a Mammee Bay Club Ltd (a Mammee Bay-i strand üzemeltető tulajdonosa, amelyre A. Owusu jogosult volt bemenni)³⁹, az Enchanted Garden Resorts & Spa Ltd (nyaralóközpontot működtető társaság Mammee Bay közelében, amelynek vendégei szintén bejárhattak a

36 — Lásd az indítvány 28. pontját.

37 — Lásd többek között az előzőekben hivatkozott A. Nuyts dolgozatot (181. pont), és R. Fentiman: „Ousting Jurisdiction in the European Judicial Area”, *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 2000., 109. o., és *Stays and the European Conventions: End-Game?*, *CIJ* 10, 2001., 11. o.

38 — A továbbiakban: az elsőrendű alperes.

39 — A továbbiakban: a harmadrendű alperes.

kérdéses strandra)⁴⁰ és a Town & Country Resorts Ltd (amely ugyanezen strand szomszédságában nagy szállodát működtet, és azzal a feltétellel van hozzáférése a strandhoz, hogy annak kezelését, karbantartását és felügyeletét biztosítania kell)⁴¹ ellen indította.

50. A. Owusu az összes jamaicai társaság vonatkozásában a jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekményből fakadó felelősség megállapítását kérte. Keresetében azt állította, hogy a fürdőzőket nem figyelmeztették a víz alatti homokpadok kiváltotta veszélyre, pedig ezeket az intézkedéseket már meg kellett volna hozniuk, mivel egy angol állampolgárságú nyaralóvendég két évvel azelőtt hasonló balesetet szenvedett, amely miatt ugyancsak kártérítési per indult a jamaicai bíróságok előtt (ugyanis az összes alperesnek ebben az államban volt a székhelye).

51. Az Angliában hatályos polgári eljárásjogi szabályoknak megfelelően A. Owusu engedélyt kért arra, hogy a kérdéses jamaicai társaságokat angol bíróság elé idézhessék. Az angol bíró (Deputy District Judge Beevers) engedélyt kapott ezen alperesek idézésére. Mindemellett a bírósági eljárást elindító kereseti kérelem vonatkozásában csupán e három társaság (vagyis a harmadrendű, negyedrendű és hatodrendű alperes) kapta meg az idézést.

52. Ez utóbbiak kétségbe vonták az eljáró angol bíróság joghatóságát. Egyes alperesek azt is kérelmezték, hogy e bíróság mondjon le joghatósága gyakorlásáról és engedélyezze, hogy külföldön folytassák le az eljárást. Szerintük a jogvitának a Jamaicához fűződő különböző kapcsolóelvei miatt csak a jamaicai bíróságoknak van joghatósága ezen eljárás lefolytatására.

53. A sheffieldi Deputy High Court Judgeként eljáró Bently QC bíró 2001. október 16-i végzésében úgy határozott, hogy az alperesek által felhozott összes jogi érvet elutasítja.

54. Az elsőrendű alperes által hivatkozott *forum non conveniens* kifogás tekintetében az eljáró bíróság úgy ítélte meg, hogy a Bíróságnak a Group Josi ügyben 2000. július 13-án hozott ítéletében⁴² kidolgozott ítélkezési gyakorlata nem teszi lehetővé az eljárás felfüggesztését csupán azon indok alapján, hogy az eljáró bíróság nem a legalkalmasabb jogi fórum a jogvita eldöntésére. A Bíróság ebben az ítéletben lényegében azt mondta ki, hogy a Brüsszeli Egyezményben foglalt joghatósági szabályokat kell alkalmazni, amennyiben az alperes székhelye vagy lakóhelye valamely szerződő államban található⁴³. Az elsőfokú bíróság szerint a Bíróságnak a Brüsszeli Egyezménnyel kapcsolatos ezen értelmezése ellentmond a Court of Appeal-

40 — A továbbiakban: a negyedrendű alperes.

41 — A továbbiakban: a hatodrendű alperes.

42 — C-412/98. sz. ügy (EBHT 2000., I-5925. o.).

43 — E tekintetben Bently QC különösképpen a fent említett Group Josi ítélet 59–61. pontjára hivatkozik.

nek a Harrods-ügyben pár évvel ezelőtt kifejtett értelmezésével⁴⁴. Mivel ez a bíróság nem volt jogosult a Bíróság elé előzetes kérdést terjeszteni⁴⁵, úgy döntött, hogy a fent hivatkozott Group Josi ítélet fényében nem jogosult az eljárást felfüggeszteni az elsőrendű alperes (N. B. Jackson) vonatkozásában, ugyanis ez utóbbi egy szerződő államban rendelkezik lakóhellyel.

határozott, hogy az angol és nem a jamaicai igazságszolgáltatás az alkalmasabb fórum a jogvita egészének eldöntésére.

55. A többi (azaz a harmadrendű, negyedrendű és hatodrendű) alperes által hivatkozott jogi érveket az elsőfokú bíróság ugyancsak elutasította, annak ellenére, hogy egyrészt a Brüsszeli Egyezmény joghatósági szabályai ezen alperesekre nem alkalmazhatóak az adott eljárásban, másrészt pedig egyértelmű, hogy egy jamaicai bíróság a kérdéses jogvita eldöntésének alkalmasabb fóruma lenne, mint egy angol bíróság.

57. Az elsőfokú bíróság végzését az elsőrendű, a harmadrendű, a negyedrendű és a hatodrendű alperes egyaránt megtámadta a Court of Appeal előtt.

58. Az alperesek fenntartják, hogy ebben a peres helyzetben a Brüsszeli Egyezmény nem alkalmazható, és ezért ez esetben nem is lehet hivatkozni az említett Egyezményre a *forum non conveniens* alkalmazása tekintetében. Ezen álláspont indokolásaként az alperesek jó néhány olyan érvre hivatkoztak, amelyek lényegében a Court of Appealnek a fentiekben hivatkozott Harrods-ügyében hozott ítéletének érveit ismételték meg.

56. A bíró szerint, mivel az elsőrendű felperes tekintetében nincs helye az eljárás felfüggesztésének, ez irányadó a többi alperesre is. Amennyiben nem ezt a döntést hozná, fennállna annak veszélye, hogy a két állam (az Egyesült Királyság és Jamaica) eljáró bíróságai azonos vagy hasonló bizonyítékok által alátámasztott tények alapján egymástól eltérő ítéleteket hoznának. E körülmények között az elsőfokú bíróság úgy

59. Az alperesek tehát fenntartják, hogy a Brüsszeli Egyezmény által szabályozott különböző eljáró nemzeti bíróságok közötti joghatósági megosztás csak a szerződő államok közötti kapcsolatokban alkalmazandó, egy szerződő állam és egy harmadik állam közötti kapcsolatokban nem, mivel egy másik szerződő állammal való joghatóság megosztásának kérdése nem is merül fel.

44 — Lásd az indítvány 35–39. pontját.

45 — Ez a helyzet tulajdonképpen a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i egyezménynek a Bíróság által történt értelmezéséről szóló, 1971. június 3-i Jegyzőkönyv 2. cikkéből következik.

60. Az alperesek azt is hangsúlyozzák, hogy amennyiben az Egyezmény 2. cikke kógens, az angol bíróságnak — még egy szerződő állam és egy nem szerződő állam viszo-

nyában is — el kellene ismernie saját joghatóságát egy Angliában lakóhellyel rendelkező személy ellen indított eljárás eldöntésében annak ellenére, hogy a nem szerződő állam bírósága előtt már folyamatban van azonos vagy hasonló ügy, vagy ilyen bíróság javára joghatósági kikötés van érvényben. Egy ilyen helyzet pedig az Egyezményvel ellentétes eredményt hozna létre.

felel meg az alapeljárásbeli helyzetnek), noha ezek az eltérések az Egyezményben nem is kerültek kifejezetten rögzítésre. Ez akkor lenne alkalmazható, amennyiben egy szerződő állam bírósága előtt indított eljárás már egy nem szerződő állam bírósága előtt folyamatban van, illetve amennyiben egy harmadik államban található ingatlanon fennálló dologi jogra vagy bérleti, haszonbérleti jogviszonyra vonatkozó perről van szó, illetve amikor a felek abban állapodtak meg, hogy jogvitájukat egy harmadik állam bírósága elé viszik.

61. A. Owusu fenntartja, hogy a Brüsszeli Egyezmény nem csupán a különböző szerződő államok bíróságai közötti joghatósági összeütközést szabályozza. Az Egyezmény hatályának a joghatósági összeütközési esetekre való korlátozása érintheti az Egyezményben, és különösen az annak a 2. cikkében felállított joghatósági szabályok célkitűzését, vagyis a joghatósággal rendelkező jogi fórum előreláthatóságával biztosított jogbiztonság elvét.

III — Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések tartalma és hatálya

62. A fent említett Group Josi ítéletre hivatkozva A. Owusu ezenfelül hangsúlyozza, hogy a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkében rögzített általános joghatósági szabály kógens jellegű, és e szabálytól csak az Egyezményben kifejezetten előírt esetekben lehet eltérni, ami viszont a jelen per esetében nem áll fenn.

64. A felek által előterjesztett álláspontokra figyelemmel a Court of Appeal az eljárás felfüggesztéséről határozott és a következő előzetes kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

63. Mindemellett álláspontja szerint különleges helyzetekben lehetővé kellene tenni a 2. cikktől való bizonyos eltérést (amely nem

„1) A polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó bírósági joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i Brüsszeli Egyezményvel ellentétes-e, hogy valamely szerződő állam bírósága az ezen államban lakóhellyel rendelkező személy ellen indított kereset esetén, ha a felperes állítása szerint a joghatóság a 2. cikken alapul, nemzeti joga alapján megállapítsa joghatóságának hiányát

valamely harmadik állam bíróságainak javára:

- a) ha a Brüsszeli Egyezmény más szerződő állama joghatóságának kérdése nem merül fel;
- b) ha a pernek más szerződő állammal semmilyen kapcsolata nincs?

2) Ha az első kérdés a) vagy b) részére igen a válasz, a Brüsszeli Egyezménnyel minden esetben ellentétes-e a joghatóság hiányának megállapítása vagy csupán egyes esetekben, és melyek ezek az esetek?"

65. A Court of Appeal szerint e kérdésekre nem létezik a Bíróság ítélkezési gyakorlatából — ideértve a fent idézett Group Josi ítéletet is — következő pontos válasz. Emellett többször is alkalma volt rá, hogy ezen kérdéseket megvizsgálja, és a Harrods-ítéletben kidolgozott ítélkezési gyakorlatot megerősítse, akár a Brüsszeli Egyezményről, akár a Luganói Egyezményről legyen szó⁴⁶.

66. Egyébiránt a kérdést előterjesztő bíróság felhívja a Bíróság figyelmét arra a tényre,

hogy amennyiben a Bíróság az Egyezmény 2. cikkének felperes általi értelmezését fogadná el, és (a kérdést előterjesztő bíróság) maga úgy ítélné meg, hogy a felperes elsőrendű alperessel szembeni jogvitája valós (és nem csupán a fantázia szüleménye), a többi alperes ügyének az angol peres eljárással való egyesítése különös nehézségeket okozna.

67. Az ügyek egyesítése esetén egy Angliában hozott és Jamaicában végrehajtandó érdemi ítélet esetleg a külföldi ítéletek elismerésének és végrehajtásának Jamaicában hatályos szabályaiba ütközhet. Ezen túlmenően az ügyek egyesítésének hiánya esetén megtörténhet, hogy azonos vagy hasonló bizonyítékok alapján ugyanazon jogvita tekintetében egy angol és egy jamaicai bíróság két egymásnak ellentmondó döntést hoz⁴⁷.

68. A harmad-, negyed- és hatodrendű alperes helyzetével kapcsolatos következtetéseket a kérdést előterjesztő bíróság csupán az alaptényállást megvilágító elemként említette, azzal a szándékkal, hogy felhívja a Bíróság figyelmét, hogy mi lehet a Bíróságnak a csupán az elsőrendű alperes helyzete kapcsán a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkéhez fűzött értelmezés lehetséges hatása a peres eljárás egészének kimenetelére. Kétségtelen,

46 — Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 47. pontját.

47 — Lásd az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 33–35. pontját.

hogy az alapeljárás harmad-, negyed- és hatodrendű alperest érintő része nem tartozik a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének hatálya alá, mivel ez utóbbiak székhelye egy nem szerződő államban található.

gálni, hogy a jelen ügyben a 16. cikk kizárólagos joghatóságról rendelkező szabályainak esetleges „visszaható hatása” miatt kizárt-e a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének alkalmazása olyan esetben, amikor az ebben a cikkben szabályozott kapcsolólév elemei egy nem szerződő állam területén találhatók.

69. Az előzetes döntéshozatalra vonatkozó kérdés terjedelmének további pontosítása érdekében a Bizottsághoz hasonlóan⁴⁸ fontos volt azt hangsúlyozni, hogy az alapeljárásban sem perfüggőség nem áll fenn, sem a szerződő állam bíróságának megkeresését megelőzően egy nem szerződő állam bírósága előtt indított összefüggő eljárás nincs folyamatban, és ilyen bíróság javára nem létezik joghatósági kikötés sem. Ezért nem szükséges azt vizsgálni, mint azt az alapeljárás alperesei indítványozzák (a Court of Appeal Harrods ügyben hozott ítéletét ismételve), hogy a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének alkalmazása kizárható-e az itt tárgyalt ügyben.

71. Ahogy A. Owusu, a Bizottság és az Egyesült Királyság kormánya (mindegyikük tett szóbeli észrevételeket a jelen ügygel kapcsolatban különböző álláspontokkal kapcsolatban), én is úgy vélem, hogy a Bíróság válaszában terjedelmét érdemes oly mértékre szűkíteni, amely mindenképpen szükséges az alapeljárás eldöntéséhez.

72. E tekintetben egyrészt javaslom az első előzetes döntéshozatali kérdés újrafogalmazását, oly módon, hogy a megvizsgálendő probléma különböző szakaszai világosan elkülönüljenek, másrészt pedig javaslom, hogy a Bíróság a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést mint elfogadhatatlant utasítsa el.

70. Ezen túlmenően, amint azt A. Owusu is hangsúlyozta⁴⁹, ugyan az alapeljárásban olyan kapcsolólév merül fel, amely egy harmadik államra utal, nyilvánvaló, hogy ez más jellegű kapcsolat, mint azok, amelyek a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkének megfelelően megalapozzák egy szerződő állam bíróságának kizárólagos joghatóságát. E körülmények között azt sem szükséges vizs-

73. Az első döntéshozatalra előterjesztett kérdés kapcsán úgy vélem, hogy azt érdemes két külön, egymásból következő kérdésre bontani, oly módon, hogy a második kérdés vizsgálatát megelőzően az első kérdésre választ kapjunk. Tehát mielőtt megvizsgál-nánk, hogy a Brüsszeli Egyezménnyel ellentétes-e, hogy egy szerződő állam bírósága lemondjon a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkére alapított joghatóságának gyakorlásáról azon

48 — Lásd a Bizottság frásbeli észrevételeinek 47. és 48., valamint 82–88. pontját.

49 — Lásd az frásbeli észrevételeinek 32. pontját.

indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága előnyösebb helyzetben van a jogvita érdemi eldöntése tekintetében, szükséges-e arról meggyőződnünk, amint azt a felperes állítja, hogy az Egyezmény 2. cikke alkalmazandó-e a jelen ügyben, és ezért e cikk szolgál-e alapul az eljáró bíróság joghatóságának megállapítására.

74. Ezért úgy vélem, hogy az első döntéshozatalra előterjesztett kérdést a következő módon kell két részre osztani.

75. Először, e kérdéssel a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keres választ, hogy a Brüsszeli Egyezmény 2. cikke alkalmazható-e olyan esetben, amikor a felperes és az alperes lakóhelye ugyanabban a szerződő államban található, és a közöttük ugyanezen szerződő állam bírósága előtt folyó peres eljárás tárgya bizonyos mértékben egy harmadik államhoz, és nem egy szerződő államhoz kapcsolódik oly módon, hogy az eljárás kapcsán a joghatóság megosztására vonatkozó egyetlen kérdés egy szerződő állam és egy harmadik állam bíróságai közötti viszonyban merül fel, és nem két különböző szerződő állam bíróságainak viszonylatában.

76. Másként fogalmazva, meg kell határozni, hogy az alapeljárás vajon a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének területi, illetve személyi hatálya alá tartozik-e.

77. Ezt követően, amennyiben az előzetes kérdésre adott válasz igenlő, a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a Brüsszeli Egyezménnyel ellentétes-e, hogy egy szerződő állam bírósága — amelynek joghatósága az említett Egyezmény 2. cikkén alapul — diszkrecionális jogkörében lemondjon e joghatóságának gyakorlásáról, azon indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága jobb helyzetben van a jogvita érdemi eldöntésére, amennyiben nem létezik ez utóbbi bíróság javára joghatósági kikötés, előzőleg nem terjesztettek be elé semmilyen, perfüggőségre vagy más államban folyó eljárással való összefüggést lehetővé tevő kérelmet, továbbá e nem szerződő államra utaló kapcsolóelvek a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkében szabályozottakhoz képest eltérő jellegűek.

78. Másként fogalmazva, meg kell határozni, hogy a Brüsszeli Egyezménnyel ellentétes-e, hogy a *forum non conveniens* doktrínát az alapeljárásbelihez hasonló helyzetekben alkalmazzák.

79. A kérdést előterjesztő bíróság csupán akkor vár választ a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre, amennyiben ez utóbbi kérdésre adott válasz is igenlő, tehát arra, hogy a Brüsszeli Egyezménnyel minden esetben ellentétes-e a joghatóság hiányának megállapítása vagy csupán egyes esetekben, és vajon melyek ezek az esetek. Véleményem szerint ez utóbbi kérdést mint elfogadhatatlant el kell utasítani.

80. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat olvasata tulajdonképpen azt sugallja, hogy a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés mindenekelőtt arra keres választ, hogy a Bíróság válasza e kérdésre eltérő lenne-e, ha egy harmadik állambeli bíróság javára fennálló joghatósági kikötés, illetve a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkében szabályozott kapcsolathoz hasonló esetben az alapeljárásban perfüggőség vagy egy harmadik állam bírósága előtt folyamatban lévő üggyel összefüggő eljárás lenne folyamatban.⁵⁰ Mindemellett — mint azt már az előzőekben jeleztem — e kérdés az alapeljárásbeli helyzettől merőben eltérő ténybeli helyzetekre vonatkozik.

81. Mivel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés elméleti, ezt mint elfogadhatatlant el kell utasítani. Ugyanis annak érdekében, hogy a Bíróság az előzetes döntéshozatali eljárás során saját hatáskörének fennállásáról megbizonyosodhasson, kötelessége megvizsgálni azon körülményeket, amelyek között a nemzeti bíróság az ügyet a Bíróság elé terjesztette. E tekintetben a Bíróság rendszeresen hangsúlyozza, hogy „az együttműködés azon eszméje, amely az előzetes döntéshozatali eljárás működését kell, hogy uralja, megköveteli a nemzeti bíróságoktól, hogy tiszteletben tartásuk, hogy a Bíróság feladata az igazságszolgáltatás működésének tagállamokban való előmozdítása és nem az, hogy általános, illetve

elméleti kérdésekről tanácsadó véleményeket formáljon”.⁵¹ Ezért az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az ilyen jellegű előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatatlanok. Ebből azt a következtetést vonom le, hogy a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést mint elfogadhatatlant el kell utasítani.

IV — Elemzés

82. Először a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének területi, illetve személyi hatályával kapcsolatos kérdést (vagyis az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés első részét) fogom megvizsgálni. Másodsor a kérdés első részére adott válasz függvényében a *forum non conveniens*nek a kérdéses Egyezménnyel való összeegyeztethetőségére vonatkozó kérdést (vagyis az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés második részét) fogom megvizsgálni.

A — A Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének területi vagy személyi hatályáról

83. Emlékeztetőül, a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keres választ, hogy

50 — Ez derül ki az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 44. és 45. pontjából, valamint 48. pontjából (5) bekezdés és az 55. és 56. pontjából, amelyek az alapeljárás feleinek érvelését rögzítik, s mint emlékeztünk, nagyon hasonlóak a Harrods-ügyben kifejtettekhez, és amelyek tárgyában a Court of Appeal már ítélkezett.

51 — Lásd többek között a C-415/93. sz. Bosman-ügyben 1995. december 15-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-4921. o.) 59. pontját; a C-379/98. sz. PreussenElektra-ügyben 2001. március 13-án hozott ítélet (EBHT 2001., I-2099. o.) 38. pontját; a C-390/99. sz. Canal Satélite Digital-ügyben 2002. január 22-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-607. o.) 18. pontját; a C-451/99. sz. Cura Anlagen-ügyben 2002. március 21-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-3193. o.) 16. pontját, és a C-147/02. sz. Alabaster-ügyben 2004. március 30-án hozott ítélet (az EBHT 2004., I-3101. o.) 54. pontját.

a Brüsszeli Egyezmény 2. cikke alkalmazható-e olyan esetben, amikor a felperes és az alperes lakóhelye ugyanabban a szerződő államban található, és a közöttük ugyanezen szerződő állam bírósága előtt folyó peres eljárás tárgya bizonyos mértékben egy harmadik államhoz, és nem egy szerződő államhoz kapcsolódik oly módon, hogy az eljárás kapcsán egyetlen, a joghatóság megosztásának kérdése egy szerződő állam és egy harmadik állam bíróságai közötti viszonyban merül fel, és nem két különböző szerződő állam bíróságainak viszonylatában.

zóan született Jenard-jelentésből világosan levezethető.⁵²

87. Ezért először a Jenard-jelentés, illetve az azt követő vita, annak is leginkább a doktrinális része tárgyalására térnék rá. Majd ezt követően egymás után megvizsgálom a 2. cikk szövegezését és általános szerkezetét, valamint az ezen cikk által követett célkitűzéseket. Végül az egyes peres feleknek a Brüsszeli Egyezmény 2. cikke alapeljárársban való alkalmazhatatlanságára hivatkozó különböző érveit fogom elemezni.

84. Vázlatosan ez a kérdés arra irányul, hogy a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének alkalmazása vajon függvénye-e egy, a különböző szerződő államok közötti jogviszony fennállásának.

1. A Jenard-jelentés és az azt követő széles körű vita

88. Amint már említettem, az Egyezmény preambulumának egyetlen preambulumbekzdése „[a szerződő államok] bíróság[ai]nak joghatóságát a *nemzetközi jogrendben*” történő meghatározását tűzi ki célul.

85. Mivel ezen cikk térbeli hatálya a Brüsszeli Egyezményben nem került pontos meghatározásra, ez a kérdés jó néhány, leginkább elvi jellegű vitára adott alkalmat, főleg amióta a Court of Appeal e kérdés kapcsán a híres Harrods-ügyben több mint egy évtizede döntést hozott.

89. Jenard az általa közreadott jelentésben a fenti rendelkezésekből az alábbi következtetéseket vonja le:⁵³

„A Brüsszeli Egyezmény] a szerződő államokban hatályban lévő joghatósági szabályokat csak akkor módosítja, ha valamilyen külföldi elem tűnik fel. E fogalmat az

86. Az alapeljárárs egyes peres felei úgy vélték, hogy e kérdésre adandó válasz a[z] (1968. szeptember 27-én eredeti formájában elfogadott) Brüsszeli Egyezményre vonatko-

52 — HL 1979. C 59., 1. o.

53 — Lásd a jelentés 8. oldalát.

Egyezmény nem határozza meg, mivel a jogviszony nemzetközi jellege valamely bíróság előtt indult peres eljárás sajátos körülményeitől függ. Amennyiben valamely szerződő állam bíróságai előtt indított olyan eljárásról van szó, amelyben csak az ezen államban lakóhellyel rendelkező felek vannak, az Egyezmény főszabályként nem jut szerephez; ebben az esetben a 2. cikk a kérdéses államban hatályos szabályokra utal vissza. Mindemellett lehetséges, hogy egy ilyen eljárásnak nemzetközi vetülete legyen. Ez az eset áll fenn, ha például az alperes külföldi, amikor is a 2. cikk (2) bekezdésében szabályozott egyenlő elbánás elve alkalmazandó, vagy ha a per egy olyan tárgyhoz kapcsolódik, amely tekintetében valamely más államnak van kizárólagos joghatósága (16. cikk), illetve ha egy másik állam bírósága elé terjesztett ügygel kapcsolatosan perfüggőség áll fenn vagy ezzel összefüggő per(ek) van(nak) folyamatban (21–23. cikk)”.

90. Az alapeljárás alperesei és az Egyesült Királyság kormánya erre a jelentésre hivatkoznak annak alátámasztására, hogy csupán azon nemzetközi joghatósággal kapcsolatos kérdések tartoznak a Brüsszeli Egyezmény rendelkezéseinek hatálya alá, amelyek a szerződő államok közötti kölcsönös kapcsolatból erednek. Ebből az következne, hogy az Egyezmény, és legfőképpen annak 2. cikke nem lenne alkalmazható egy olyan perben, amely csak egy szerződő államra utaló kapcsolólvet tartalmaz, tehát vagy az ezen szerződő államon belüli jogviszonyról, vagy Közösségen kívüli, illetve nem kizárólag Közösségen belüli jogviszonyról lenne szó, másképpen fogalmazva olyan perben, amelynek tárgya nem korlátozódik csupán különböző szerződő államok közötti viszonyokra, hanem egy szerződő állam és egy harmadik állam közötti kapcsolatot érint.

91. Az alapeljárás elsőrendű alperese, valamint az Egyesült Királyság kormánya szerint a Bíróság ítélkezési gyakorlata alátámasztja ezt az elméletet. Az 1976. október 6-án hozott Tessili-ítéletben⁵⁴, valamint az 1990. május 15-án hozott Hagen-ítéletben⁵⁵ a Bíróság általános jelleggel kijelentette, hogy az Egyezmény által lefektetett joghatósági szabályok a *Közösségen belüli* kapcsolatokban alkalmazandók.

92. Álláspontom szerint túlzó ebben az ítélkezési gyakorlatban az Egyezményben foglalt összes joghatósági szabály területi vagy személyi hatályának minden lehetséges esetben történő meghatározását lehetővé tevő általános elv megfogalmazását látni.

93. Ugyanis a fenti két ügy egyike sem vetett fel az alapeljáráséhoz hasonló kérdést, és ezért a Bíróságnak nem is kellett e problémáról döntenie. Ezen túlmenően ezen ügyek csak az Egyezmény 5. cikke (1) bekezdésének és 6. cikke (2) bekezdésének alkalmazását érintették, az Egyezmény 2. cikkének a jelen alapeljárásban foglalt esetben történő alkalmazását nem. Amint később látni fogjuk⁵⁶, az Egyezmény 5. cikke (1) bekezdésének, valamint 6. cikke (2) bekezdésének területi hatályával kapcsolatosan nem merül fel különösebb értelmezési gond, mivel értelemszerűen több szerződő állam közötti helyzetet szabályoznak.

54 — A 12/76. sz. ügy (EBHT 1976., 1473. o.) 9. pontja.

55 — A C-365/88. sz. ügy (EBHT 1990., I-1845. o.) 17. pontja.

56 — Lásd a jelen indítvány 99. és 100. pontját, valamint a 126–131. pontokat.

94. Következésképpen azon a véleményen vagyok, hogy a Bíróság soha nem hozott a Jenard-féle jelentésben kifejtett és az alapeljárás alperesei, valamint az Egyesült Királyság kormánya — valamint az angol doktrína egy része — által kifejtett elméletet megerősítő döntést.⁵⁷

95. Ezen túlmenően érdemes megjegyezni, hogy ezen elmélet messze nem állította egységesen maga mögé a jogelmélet egészét. Mondhatnánk azt is, hogy egy ezzel szöges ellentétben lévő elméletet támogató irányzat van kialakulóban. Ezt az elméletet Droz dolgozta ki, aki Jenard-ral egyetemben részt vett a Brüsszeli Egyezmény kidolgozásában.⁵⁸

96. Ezen — több jogi szerző által is osztott — elmélet szerint⁵⁹ a preambulumban

foglalt megfogalmazást (vagyis a szerződő államok joghatóságának a nemzetközi jogrendben való meghatározását) nem szabad úgy értelmezni, hogy a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkének alkalmazása a kérdéses jogviszonynak nemzetközi jelleget adó különleges feltétel megvalósulásának függvénye lenne.

97. Droz szerint csak akkor van értelme az Egyezmény hatályát nemzetközi jogviszonyokra korlátozni, amennyiben fennállna annak a veszélye, hogy a benne foglalt szabályok beleavatkoznak a belső jogrendbe. Mindeközben a kérdéses 2. cikk hatálya ilyen esetben az alperes lakóhelye szerinti szerződő államban hatályos nemzeti joghatósági szabályokra, vagyis az ezen állam joghatóságának területi megosztására szabályozó rendelkezésekre való utalására korlátozódik. Ezért tehát nem merülhet fel annak veszélye, hogy a 2. cikk közvetlen hatást gyakoroljon a belső jogrendre.

57 — Az angol doktrína ezen része tekintetében lásd L. Collins 1990-ben megjelent tanulmányát (L.Q.R. 106. sz., 538. és 539. o.), amelyre a Court of Appeal a Harrods-féle ítéletben (103. o.) hivatkozott, és P. Kaye: *Civil jurisdiction and enforcement of foreign judgments*, Professional Books Limited, 1987., 216-225. o.

58 — Lásd G. Droz: *Compétence judiciaire et effets des jugements dans le marché commun (Étude de la convention de Bruxelles du 27 septembre 1968)*, 1972., 23-25. o.

59 — Lásd többek között a belga jogi iskola egyes képviselőit: F. Rigaux és M. Fallon: *Droit international privé*, Maison Larcier, 1993., második, egységes szerkezetbe foglalt kiadás, II. kötet, *Droit positif belge*, 173. o.; M. Weser: *Convention communautaire sur la compétence judiciaire et l'exécution des décisions*, CIDC, és A. Pedone, 1975, 215-217. o.; a német jogi iskola képviselői közül: R. Geimer, és R. Schütze: *Internationale Urteilsanerkennung*, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1983., Band I, I. Halbband, 220-222. o.; R. Geimer: „The right of access to the Courts under the Brussels convention”, *Civil Jurisdiction and Judgments in Europe, Proceedings of the Colloquium on the Interpretation of the Brussels Convention by the Court of Justice considered in the context of the European Judicial Area, Luxembourg, 11 and 12 March 1991*, Butterworths, 1992., 39. és 40. o. (a Court of Appeal Harrods-ítéletével kapcsolatban); a holland jogi iskola képviselőiben: H. Duintjer Tebbens: „The English Court of Appeal in *re Harrods*: An unwelcome Interpretation of the Brussels Convention”, *Law and Reality: Essays on National and International Procedural Law in Honour of Cornelis Carel Albert Voskuil*, Martinus Nijhoff Publishers, 1992., 47. o. és a rá következő oldalak.

98. A fenti szerző az Egyezmény 2. cikkének hatályával kapcsolatosan arra a következtetésre jutott, hogy irreleváns, hogy a felperes lakóhelye az alperes lakóhelyének megfelelő szerződő államban található-e vagy sem, illetve hogy nincs értelme a nemzetközi és a belső jogviszonyok közötti különbségtételnek.⁶⁰

60 — Droz szerint ugyanez vonatkozik az Egyezmény 16. cikkében szabályozott kizárólagos joghatósági szabályokra is.

99. Ezen logikát követve hozzátette, hogy a 2. cikkben foglalt általános joghatósági szabállyal ellentétben az 5. cikk (1) bekezdésében felsorolt különleges joghatósági szabályok egyes perek tekintetében egy bizonyos bíróság joghatóságát határozzák meg, így például a jogellenes károkozásból vagy jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben annak a helynek a bírósága rendelkezik joghatósággal, ahol a káresemény bekövetkezett. Hozzátette, hogy ugyanez vonatkozik a biztosítási ügyekre (az Egyezmény II. címének 3. szakasza), valamint a fogyasztói szerződésekre (az Egyezmény II. címének 4. szakasza) vonatkozó joghatósági szabályokra.

100. Droz hangsúlyozta, hogy éppen a fenti helyzetekben szükségszerűen nemzetközi a jogi környezet, mivel ezen esetekben csupán olyan helyzetekről lehet szó, amelyekben az egyik szerződő állam területén lakóhellyel rendelkező alperest egy másik szerződő állam bírósága elé idézik. Másképpen fogalmazva, az Egyezmény preambulumban foglalt „nemzetközi jogrendben” kifejezésnek a többi rendelkezés tekintetében csupán deklaratív, és nem konstitutív jellege van abban az értelemben, hogy egy olyan tény rögzítésére korlátozódik, amely már meghatározásra került, és amely tény létezésének biztosítása érdekében nincs szükség annak külön előírására.

101. Végül Droz szerint az egyetlen eset, amikor a kérdéses kifejezés érdekes lehet, vagyis konstitutív erővel bírhat, az lenne, ha a peres felek ugyanabban a szerződő államban rendelkeznének lakóhellyel és jogvitájuk

el döntésére ezen államnak a joghatóságát kötötték volna ki, azzal, hogy a kérdéses per érdemi tárgya nem bír semmiféle nemzetközi jelleggel.

102. Ugyan az Egyezmény 17. cikke az egyes bíróságok joghatóságát kikötő megállapodásokban foglalt kizárólagos joghatóságot csak bizonyos feltételek között ismeri el, ez nem jelenti kifejezetten azt, hogy a kérdéses jogviszony külföldi elemet is tartalmazzon. Amennyiben a 17. cikknek szigorúan a szövegezését tekintjük, nem kizárt tehát, hogy e szabályt kifejezetten belső jogviszonyokra is lehessen alkalmazni. Csupán ebben az esetben hivatkozhatunk a 17. cikk alkalmazhatóságának kizárása érdekében a joghatósági szabályoknak a Brüsszeli Egyezmény preambulumban megfogalmazott nemzetköziségére.⁶¹

103. Összefoglalva ebből az elméletből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az Egyezmény 2. cikkének alkalmazása nem függvénye bármely nemzetközi jogviszony fennállásának, vagyis annak, hogy e jogviszony egy szerződő állam és egy harmadik állam között vagy két szerződő állam között álljon fenn.

61 — Az elmélet nagy része szerint ugyanez kell, hogy igaz legyen akkor is, amikor a választott jogi fórum a felek lakóhelyétől eltérő szerződő államban található. A joghatósági kikötéseket általánosságban rossz szemmel nézik a belső jogban, ezért azoknak az Egyezmény 17. cikke alapján történő elfogadását a választott jogi fórum helyétől függetlenül valóban nemzetközi jellegű jogviszonyokra kell korlátozni. Lásd e tekintetben H. Gaudemet-Tallon: *Compétence et exécution des jugements en Europe*, LGDJ, 3. kiadás, 2002., 97. o., amely különböző doktrinális utalásokat tartalmaz.

104. Egyes szerzők kidolgoztak egy köztes elméletet abból a feltevésből kiindulva, hogy amennyiben az érintett jogviszony nemzetközi jellege előfeltétele az Egyezmény 2. cikke alkalmazásának, ezt nem kell úgy tekinteni, hogy egy szerződő állam és egy harmadik állam közötti viszonyból eredő nemzetközi jog ne lenne elégséges ahhoz, hogy ezen előfeltétel teljesüljön.⁶² Ezt az elméletet a német kormány is magáévá tette.⁶³

105. Az itt ismertetett különböző elméletek bemutatása bizonyítja, hogy a Jenard-jelentés által az Egyezmény területi vagy személyi hatályáról kifejtett elvek messze nem kerültek széles körben elfogadásra.

106. Véleményem szerint a kérdéses jelentés meghatározó elmélete nem állja ki az Egyez-

mény mélyebb vizsgálatának próbáját. Ugyanis sem a 2. cikk szövegezésének, sem az Egyezmény általános szerkezetének nem mond ellent, hogy e cikket egy szerződő állam és egy harmadik állam közötti kapcsolatra alkalmazzák. Mi több, éppen ellenkezőleg, az Egyezmény által követett célkitűzésekkel ellentétes lenne, hogy az említett 2. cikk alkalmazása különböző szerződő államok közötti jogviszony fennállásától függjön oly módon, hogy egy szerződő állammal és egy harmadik országgal kapcsolatos peres eljárás tekintetében ezen cikk alkalmazása kizárt legyen.

2. Az Egyezmény 2. cikkének szövegezése

107. Emlékeztetni szeretnék arra, hogy az Egyezmény 2. cikke úgy rendelkezik, hogy: „[e]zen Egyezmény rendelkezéseire is figyelemmel valamely szerződő államban lakóhellyel rendelkező személy, állampolgárságára való tekintet nélkül, az adott szerződő állam bíróságai előtt perelhető.

Arra a személyre, aki nem állampolgára annak a szerződő államnak, ahol lakóhellyel rendelkezik, a szerződő állam állampolgáira irányadó joghatósági szabályokat kell alkalmazni.”

108. Megállapítandó, hogy ezen cikk szövegezésében semmi sem utal arra, hogy az

62 — Lásd többek között J. Kropholler: *Europäisches Zivilprozessrecht — Kommentar zu EuGVÖ und Lugano-Übereinkommen*, Verlag Recht und Wirtschaft GmbH, 2002., 106. o.

63 — A jelen ügyben a Bizottság beírta annak állításával, hogy az Egyezmény 2. cikkének alkalmazása nem kizárt azon okból, hogy a felperes az első alperessel megegyező szerződő államban rendelkezik lakóhellyel, miközben az alapeljárás egy szerződő állam és egy harmadik állam közötti viszonyra vonatkozik. A Bizottság nem foglalt konkrétan állást azon kérdésben, hogy az Egyezmény 2. cikkének alkalmazásához szükséges-e, hogy a peres eljárás nemzetközi jelleggel bírjon, és ha igen, elégséges-e, hogy a megkövetelt külföldi elem egy harmadik államban legyen. Eközben megjegyezném, hogy a jövőben módosítandó Luganói Egyezménnyel kapcsolatos 1/03. sz. véleményadási eljárás során (írásbeli észrevételének 170. pontjában) a Bizottság megerősítette, hogy valamennyi, egy tagállam bírósága elé terjesztett és egy másik állammal kapcsolatban lévő peres eljárás — függetlenül attól, hogy ez a kapcsolat tagállammal vagy nem tagállammal áll-e fenn — a 44/2001 rendelet hatálya alá tartozik. Ehhez hozzátette, hogy csupán a teljes mértékben belső jogviszonyokra vonatkozó peres eljárások esetén (vagyis amikor a kapcsolócélemek ugyanazon államban találhatók) nem esnek az említett rendelet hatálya alá.

abban megfogalmazott joghatósági szabály alkalmazása több szerződő állam közötti jogviszony fennállásának függvénye lenne. A fenti rendelkezés alkalmazásának egyetlen feltétele az alperes lakóhelyére vonatkozik. Amennyiben a 2. cikk szövegezéséhez tartjuk magunkat, eszerint a fenti cikk alkalmazásának elégséges feltétele, hogy az alperes valamely szerződő állam területén rendelkezzen lakóhellyel.

109. Az is világosan kifejezésre került, hogy az alperes állampolgársága irreleváns. Érdektelen, hogy ez utóbbi vajon annak a szerződő államnak az állampolgára-e, amelyben lakóhellyel rendelkezik, vagy egy másik szerződő államé, esetleg egy harmadik államé.

110. Ugyan a 2. cikk nem rendelkezik kifejezetten erről, de ugyanez szükségszerűen érvényes a felperes tekintetében is: érdektelen, hogy mely államban van a lakóhelye, és hogy melyik államban állampolgára.

111. A Bíróság a fent hivatkozott Group Josi ítéletben pontosan a fenti tényt tette egyértelművé egy kanadai jog alapján Vancouverben létrejött biztosítási társaság (felperes) és egy belga jog alapján Brüsszelben létrehozott viszontbiztosítási társaság (alperes) közötti per kapcsán, miután ez utóbbi a kérdéses kanadai társaság utasításai alapján részt vett egy francia jog szerint Franciaországban alapított társaság által ajánlott viszontbiztosítási ügyletben. A belga társaság többek között az Egyezmény 2. cikkére hivatkozva a per kapcsán eljáró francia bíróság joghatóságának hiányára hivatkozott, amelynek alap-

ján a Cour d'appel de Versailles (Franciaország) azzal a kérdéssel fordult a Bírósághoz, hogy vajon az említett Egyezményben szabályozott joghatósági rendelkezéseket kell-e alkalmazni, amikor az alperes lakóhelye vagy székhelye egy szerződő állam területén található, miközben a felperes lakóhelye vagy székhelye egy harmadik országban van. A kérdést előterjesztő bíróság azért tette fel ezt a kérdést a Bíróságnak, mert azt kívánta megtudni, hogy vajon az Egyezmény rendelkezéseivel ellentétes-e, hogy a felperes lakóhelye vagy székhelye egy nem szerződő államban legyen, mivel szerinte ez a helyzet a közösségi jog harmadik országra való kiterjesztéséhez vezetne.⁶⁴

112. A Bíróság a fenti előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre válaszolva megállapította, hogy „általános szabályként a felperes lakóhelye nem releváns az Egyezmény által előírt joghatósági szabályok alkalmazásának szempontjából, mert azoknak alkalmazhatósága főszabály szerint kizárólag csak az alperes lakóhelyének valamely szerződő államban való fennállásának kritériumától függ”.⁶⁵ Hozzátette, hogy „egyébként csupán kivételes esetekben merül fel, hogy az Egyezmény kifejezetten attól tegye függővé a joghatósági szabályok alkalmazását, hogy a felperes lakóhelye valamelyik szerződő államban található”.⁶⁶ A Bíróság ebből azt a következtetést vonta le, hogy „az Egyezmény-nyel főszabály szerint nem ellentétes, hogy az abban megállapított joghatósági rendelkezések egy szerződő államban lakóhellyel ren-

64 — Lásd a 30. pontot.

65 — Uo., 57. pont.

66 — Uo., 58. pont (kiemelés tőlem).

delkező alperes és egy harmadik államban lakóhellyel rendelkező felperes közötti peres eljárás tekintetében kerüljenek alkalmazásra”.⁶⁷

113. Véleményem szerint ezt az ítélkezési gyakorlatot a jelen ügyre is át lehet tenni, amelyben a felperesnek és az alperesnek ugyanabban a szerződő államban van a lakóhelye.

114. Úgy vélem, hogy amennyiben az Egyezmény létrehozói a jelen ügyben fennálló helyzet vonatkozásában valóban ki akarták volna zárni az Egyezmény 2. cikkének alkalmazását, gondoskodtak volna ennek magában az Egyezmény szövegében való kifejezett megfogalmazásáról. Ez mégsem történt meg. Ezt a tényt még a Jenard-jelentés következtetései sem tudják megcáfolni, mivel azok csupán szerzőjüket kötelezik és nem a szerződő államokat. Ezért azon az állásponton vagyok, hogy az Egyezmény 2. cikke abban az esetben is alkalmazandó, amikor a felperes és az alperes ugyanazon szerződő államban rendelkezik lakóhellyel.

115. Ez a következtetés akkor is igaz, ha — mint a jelen esetben — a peres eljárás tárgya valamely szerződő állammal nem, csak egy harmadik állammal van kapcsolatban.

116. A 2. cikk szövegezéséből kitűnik, hogy az ott megfogalmazott joghatósági szabály a

„jelen Egyezmény rendelkezéseire figyelemmel” alkalmazandó. Ugyanis, amint az Egyezmény általános szerkezetének elemzése során látni fogjuk, miközben egyes — a 2. cikktől eltérő — joghatósági rendelkezések csak olyan esetekben alkalmazandók, amikor a per tárgya vagy a felek helyzete különböző szerződő államokhoz kapcsolódik, ez nem jelenti azt, hogy ugyanez irányadó a 2. cikkre. Ha ennek ellenkezőjét állítjuk, semmibe vesszük ezen joghatósági szabályok sajátos jellegét.

117. Ezen túlmenően az, hogy ezt az alkalmazási feltételt különböző államokkal való jogviszony fennállására is kiterjesszék, az Egyezmény 2. cikke szövegezésének egy olyan kiegészítő feltétellel való megtoldását jelentené, amely pedig nem szerepel a szövegben. Ez a betoldás pedig valószínűleg ellentétes lenne az Egyezmény létrehozóinak szándékával. Vagyis, amint azt a német kormány helyesen állította, amennyiben az utóbbiak a 2. cikk alkalmazási körét különböző szerződő államokra vonatkozóan kívánták volna korlátozni, gondoskodtak volna ennek az Egyezmény szövegében való kifejezett meghatározásáról, ahogy az említett egyéb joghatósági szabályoknál is tették.

118. Ebből azt a következtetést vonom le, hogy az Egyezménnyel nem ellentétes, hogy a 2. cikk egy szerződő állam és egy harmadik állam között fennálló jogviszony tekintetében is alkalmazható legyen. Az Egyezmény általános szerkezete ugyancsak alátámasztja ezt az értelmezést.

67 — Uo., 59. pont.

3. Az Egyezmény általános szerkezete

119. Álláspontom szerint az Egyezmény általános szerkezetével sem ellentétes, hogy az említett Egyezmény 2. cikke kizárólag egy szerződő állam és egy harmadik államhoz kapcsolódó jogviszony tekintetében is alkalmazható legyen.

120. Amint részleteiben is látni fogjuk, a Brüsszeli Egyezmény által létrehozott jogi tér változó geometriájú, amely — a körülményektől, illetve az Egyezmény érintett rendelkezéseitől függően — több szerződő államot érintő jogviszonyokra korlátozódhat, vagy nemzetközi léptékűre szélesedhet olyan perek tekintetében, amelyekben egy szerződő állam és egy vagy több harmadik államhoz kapcsolódó jogviszonyokról van szó.

121. Ebből arra következtetek, hogy miközben igaz, hogy az Egyezmény bizonyos rendelkezései csak több szerződő államot érintő jogviszonyok tekintetében alkalmazhatók, annak általános szerkezetével nem ellentétes, hogy a 2. cikk tekintetében ez máshogy történjen. Álláspontom szerint következésképpen ezt a cikket az adott körülményekre tekintettel olyan esetekre is alkalmazni kell, amelyekben egy szerződő államhoz és egy vagy több harmadik államhoz kapcsolódó jogviszonyról van szó.

122. A továbbiakban ezt az álláspontot az Egyezmény különböző rendelkezéseinek egymás utáni vizsgálata segítségével szeretném kifejteni.

123. Először is emlékeztetnék arra, hogy az Egyezmény 4. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy: „[ha] az alperes nem rendelkezik lakóhellyel valamely szerződő államban, valamennyi szerződő állam bíróságainak joghatóságát a[z Egyezmény] 16. cikk[e] alapján az adott tagállam joga határozza meg”. Másképpen fogalmazva, amennyiben az alperes lakóhelye egy harmadik államban található, főszabályként az eljáró bíróság joghatóságát az abban a szerződő államban hatályos joghatósági szabályok határozzák meg, amelynek területén e bíróság található, és nem az Egyezményben rögzített közvetlen joghatósági szabályok.

124. Az Egyezmény által rögzített közvetlen joghatósági szabályok alkalmazása tehát (a 16. cikkben foglalt rendelkezésekre is figyelemmel) csak akkor kizárt, ha az alperes egy harmadik államban rendelkezik lakóhellyel. Következésképpen semmi nem enged arra következtetni, hogy az Egyezmény 2. cikke joghatósági szabályának alkalmazása kizárt olyan esetekben, amikor a felperesnek és az alperesnek, vagy az egyik alperesnek (az alapeljárásbeli helyzethez hasonlóan) lakóhelye ugyanazon szerződő államban található, illetve a kérdéses jogviszony egyébként (a per tárgya és/vagy az alapeljárásbeli helyzethez hasonlóan, a többi alperes lakóhelye alapján) egy harmadik államhoz és nem egy szerződő államhoz kapcsolódik.

125. Ebből arra következtettek, hogy az Egyezmény 4. cikkének (1) bekezdése azt látszik alátámasztani, hogy az alapeljárásban fennálló helyzetekben az Egyezmény 2. cikkét kell alkalmazni.

126. Mint már jeleztem, egyes — a 2. cikktől eltérő — joghatósági szabályok csak akkor alkalmazhatók, amennyiben a per tárgya vagy a felek helyzete több szerződő állammal van kapcsolatban. Ez áll fenn az Egyezmény 5. és 6. cikkében foglalt *különös joghatósági szabályok* esetén, valamint az Egyezmény II. címének 3. és 4. szakaszában szabályozott, a biztosítási ügyekkel és a fogyasztó szerződésekkkel kapcsolatos *különleges joghatósági szabályok* esetében.

127. Mindemellett emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint⁶⁸ ezek a joghatósági szabályok eltérnek a 2. cikkben rögzített főszabálytól abban a tekintetben, hogy *az taxatív felsorolt esetekben* lehetőséget nyújtanak a felperesnek arra,

68 — Lásd többek között a C-26/91. sz. Handte-ügyben 1992. június 17-én hozott ítélet (EBHT 1992., I-3967. o.) 14. pontját; a C-89/91. sz. Shearson Lehman Hutton-ügyben 1993. január 19-én hozott ítélet (EBHT 1993., I-139. o.) 15. és 16. pontját; a C-269/95. sz. Benincasa-ügyben 1997. július 3-án hozott ítélet (EBHT 1997. I-3767. o.) 13. pontját; a C-51/97. sz. Réunion européenne és társai ügyben 1998. október 27-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-6511. o.) 16. pontját; a fent hivatkozott Group Josi ítélet 36–40. pontját, és a legutóbb a C-168/02 sz. Kronhofer-ügyben 2004. június 10-én hozott ítélet (az EBHT 2004., I-6009. o.) 12. és 13. pontját.

hogy úgy döntsön, hogy az alperes lakóhelyétől eltérő szerződő állam bíróságához nyújtja be a kereseti kérelmét, és ott pereli az alperest.

128. Ezen, az általános szabálytól való eltérést jelentő joghatósági szabályok vagy a gondos igazságszolgáltatás, illetve az eljárás hatékony megszervezése követelményének tesznek eleget, figyelemmel a jogvita és az érintett alperes lakóhelyétől eltérő szerződő állam bírósága közötti közvetlen vagy különösen szoros kapcsolat fennállására⁶⁹, vagy bizonyos felperesek védelme érdekében, amikor a különleges helyzet kivételesen indokolja a felperes lakóhelyének megfelelő szerződő állam joghatóságát, amely elvileg az alperes lakóhelyétől eltérő szerződő államban található.⁷⁰

129. Az Egyezmény csupán ebben a különleges környezetben teszi függővé a per tárgya alapján vagy a peres felek lakóhelye szerint

69 — Lásd többek között az 5. cikk (1) bekezdése kapcsán, szerződéses viszonyok tekintetében az 56/79. sz. Zelger-ügyben 1980. január 17-én hozott ítélet (EBHT 1980., 89. o.) 3. pontját; az 5. cikk (3) bekezdése kapcsán jogellenes károkozásból vagy jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekményből fakadó ígérennyel kapcsolatosan a 21/76. sz. Bier-ügyben („Mines de potasse d'Alsace”) 1976. november 30-án hozott ítélet (EBHT 1976., 1735. o.) 11. pontját; a 6. cikk (1) bekezdése kapcsán, több alperes esetén a 189/87. sz. Kalfelis-ügyben 1988. szeptember 27-én hozott ítélet (EBHT 1988., 5565. o.) 11. pontját, és a 6. cikk (2) bekezdése kapcsán, szavatossággal vagy jótállással vagy a beavatkozási kérelemmel kapcsolatban folyamatban lévő perben a fent hivatkozott Hagen-ítélet 11. pontját.

70 — Ez az eset a szükségét szenvedő tartásra jogosult kapcsán (5. cikk (2) bekezdés), valamint a fogyasztói szerződéseknél (13. és 14. pont) vagy a biztosított kapcsán (8., 9. és 10. cikk), vagyis olyan szerződéses felek esetén, akik gazdaságilag gyengébbek és jogilag járatlanabbak, mint szakmai tevékenységében eljáró másik szerződéses felei. Az Egyezmény 13. és 14. cikkében kitűzött eljárási szabályok között a C-96/00. sz. Gabriel-ügyben 2002. július 11-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-6367. o.) 39. pontját.

több szerződő államhoz kapcsolódó jogviszony létezésétől a joghatósági szabályok alkalmazását.

130. Miközben egyértelmű, hogy az alperes lakóhelyére alapított joghatósággal versengő joghatósági szabályok előfeltételezik az alperes lakóhelyétől eltérő szerződő államra utaló kapcsolóelv fennállását, más a helyzet a 2. cikknek joghatósági szabálya tekintetében, mivel e szabály kifejezetten az alperes lakóhelyén alapul.

131. Ebből arra következtettek, hogy ami érvényes az Egyezmény különös vagy különleges joghatósági szabályaira, az nem vonatkozik a 2. cikk általános szabályának alkalmazására.

132. Ezen túlmenően érdemes megjegyezni, hogy a [z] (Egyezmény II. címének 3. és 4. szakaszában rögzített) különleges joghatósági szabályok nem szükségszerűen előfeltételezik, hogy az alperes ténylegesen és valóban valamely szerződő államban rendelkezék lakóhellyel (amely az Egyezménynek a lakóhely fogalma meghatározásának hiányában az érintett állam belső joga értelmezésének alapján kerül meghatározásra). Tehát lehetséges, hogy e joghatósági szabályok akkor is alkalmazandók, amikor a kérdéses jogviszony inkább egy szerződő államhoz és a harmadik államhoz kapcsolódik, és nem két szerződő államhoz.

133. Az Egyezmény (biztosításokra vonatkozó) 8. cikke, valamint a (fogyasztói szerződésekre vonatkozó) 13. cikke rögzíti, hogy amikor a biztosító vagy a fogyasztóval szerződő fél nem rendelkezik székhellyel valamely szerződő állam területén, de e szerződő államban van fióktelepe, irodája vagy egyéb létesítménye, ez utóbbiak tevékenységéhez kapcsolódó jogviták esetében úgy kell tekinteni, hogy az ott létesítménnyel rendelkező szerződő fél e szerződő állam területén rendelkezik székhellyel.

134. E rendelkezésekből következik, hogy egy harmadik államban székhellyel rendelkező biztosítót vagy a fogyasztóval szerződő felét az e téren fennálló joghatósági védelmi szabályok alkalmazása vonatkozásában úgy kell tekinteni, hogy valamely szerződő állam területén rendelkezik székhellyel. Ez a jogi vélelem lehetővé teszi, hogy kikerüljünk az Egyezmény 4. cikkének alkalmazását, vagyis az eljáró bíróság helye szerinti szerződő államban hatályban lévő joghatósági szabályt, amennyiben az alperes lakóhelye/székhelye egy harmadik államban található.⁷¹

135. Ezért túlzó lenne azt gondolni, hogy az Egyezmény II. címének 3. és 4. szakaszában

71 — Ezt emelte ki a Bíróság a 13. cikk (2) bekezdése kapcsán a C-318/93. sz. Brenner és Noller ügyben 1994. szeptember 15-én hozott ítélet (EBHT 1994. I-4275. o.) 18. pontjában.

rögzített különleges joghatósági szabályokat ténylegesen, illetve meghatározóan csak két szerződő államot érintő jogviszonyra kell alkalmazni.

és e szabályok általánosságban akkor is alkalmazandók, amikor a felperes lakóhelye egy harmadik államban található.

136. Az Egyezmény 16. cikkében szabályozott *kizárólagos joghatósági szabályok* tekintetében kifejezetten rögzítésre került, hogy e szabályok a „lakóhelyre való tekintet nélkül” alkalmazandók. Az Egyezmény 2. cikkétől eltérést tartalmazó joghatósági szabályok a per tárgya és a szerződő állam területe között különösen szoros kapcsolat fennállásán alapulnak.⁷² Ez a helyzet például ingatlanon fennálló dologi jogra vagy bérleti, illetve haszonbérleti jogviszonyra vonatkozó per esetén. Ez esetben a per tárgya és azon szerződő állam területe között, ahol a kérdéses ingatlan található, olyan szoros a kapcsolat, hogy kizárólag ezen szerződő állam bíróságainak van joghatósága e jogvita eldöntésére.

137. A Bíróság kiemelte, hogy e kizárólagos joghatósági szabályok „mind a felperes, mind az alperes lakóhelyére való tekintet nélkül” alkalmazandók.⁷³ Ez a megjegyzés tulajdonképpen annak bizonyítására irányul, hogy nem szükséges, hogy a felperes valamely szerződő államban rendelkezzen lakóhellyel ahhoz, hogy az Egyezményben rögzített joghatósági szabályokat alkalmazni lehessen,

138. Ezen ítélkezési gyakorlat fényében megállapíthatjuk, hogy az Egyezmény 16. cikkének joghatósági szabályai akkor is alkalmazandók, amikor az alperes egy harmadik államban rendelkezik lakóhellyel, illetve az összes félnek egy harmadik államban van a székhelye, vagy lakóhelye.⁷⁴

139. Vagyis függetlenül attól, hogy milyen következményei lehetnek az Egyezmény 16. cikke „visszaható hatásának”, abban az esetben, amennyiben az ebben a cikkben rögzített kapcsolóelv elemeinek egyike valamely nem szerződő állam területén található⁷⁵, kijelenthetjük, hogy (a hivatkozott cikkben felsorolt kapcsolóelvek egyikének köszönhetően) a fenti cikkben foglalt joghatósági szabályok alkalmazandók egy szerződő államot és (a felperes és/vagy az alperes lakóhelyéből eredően) egy harmadik államot érintő jogviszonyokban is. E tekintetben a 16. cikk területi, illetve személyi hatálya a 2. cikkének hatályához hasonlítható.

72 — Lásd e tekintetben többek között a fent idézett Group Josi ítélet 46. pontját.

73 — Uo.

74 — Lásd többek között a 61. lábjegyzetben hivatkozott H. Gaudemet-Lallont, 71. o.

75 — Ez a kérdés nyitott marad. Amint azt már a 70. pontban jelctem, ezt a problémát nem tárgyalom, mivel az alapeljárás tényállása nem igényli megtárgyalását.

140. Ugyanez érvényes az *Egyezmény kifejezett joghatóság-kiterjesztésre vonatkozó rendelkezéseire*. Ugyanis az Egyezmény kifejezetten úgy rendelkezik, hogy e szabályok akkor alkalmazandók, ha valamely szerződő állam területén lévő bíróság joghatóságát kikötő megállapodásban részt vevő felek legalább egyike (17. cikk (1) bekezdés) vagy az összes fél (17. cikk (2) bekezdés) harmadik államban rendelkezik lakóhellyel. A kérdéses rendelkezések tehát csak egy vagy több harmadik államot (amely[ek]nek területén található a felek lakóhelye) és egy szerződő államot (amelynek területén található a választott jogi fórum) érintő viszonyokban alkalmazhatók.

141. Tehát az Egyezménynek mind a kizárólagos joghatóságra, mind a kifejezett joghatóság-kiterjesztésre vonatkozó szabályai csupán egy szerződő államot és egy vagy több harmadik államot érintő jogviszonyokban is alkalmazhatók. Ez bizonyíték arra, hogy az Egyezmény által előírt joghatósági szabályok alkalmazása nem korlátozódik csupán a több szerződő államot érintő jogviszonyokra.

142. A Brüsszeli Egyezménynek a *perfüggőség* és az *összefüggő perek*, illetve az *elismerés* és a *végrehajtás* tárgyában rögzített szabályai kapcsán valóban megállapítható, hogy azok a különböző szerződő államok közötti viszonyokra alkalmazandók. Ez a perfüggőséget szabályozó 21. cikkből és az összefüggő

pereket szabályozó 22. cikkből, valamint az elismerésre és végrehajtásra vonatkozó 25., 26. és 31. cikkből is kitűnik.

143. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az Egyezmény 21. és 22. cikke a Közösségen belül a gondos igazságszolgáltatás érdekében a különböző szerződő államok előtt folyó párhuzamos eljárások és az ebből eredő egymásnak ellentmondó döntések meghozatalának elkerülésére törekszik, annak érdekében, hogy minél jobban meg lehessen akadályozni azokat az eseteket, amelyekben az egyik szerződő államban hozott döntést lehet, hogy nem ismerik el egy másik szerződő államban.⁷⁶

144. A Brüsszeli Egyezmény a Közösség tagállamai közötti, egymás jogrendjébe és bírósági szervezetébe fektetett kölcsönös bizalommal jellemzett jogi környezetben hívta életre a bírósági határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó egyszerűsített mechanizmust⁷⁷. Mindazonáltal ez a bizalmi helyzet nem feltétlenül áll fenn a tagállamoknak a harmadik államokkal fenn tartott kapcsolataiban. Ez az oka annak, hogy az Egyezmény által kialakított fenti mecha-

76 — Lásd többek között a C-351/89. sz. Overseas Union Insurance és társai ügyben 1991. június 27-én hozott ítélet (EBHT 1991, I-3317. o) 16. pontját, és a C-116/02. sz. Gasser-ügyben 2003. december 9-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-14693. o.) 41. pontját.

77 — Lásd a fent hivatkozott Gasser és Turner ítélet 24. pontját.

nizmus csak valamely tagállam bíróságai által hozott határozatok másik tagállamban való elismerésének és végrehajtásának vonatkozásában alkalmazható.

145. Ezért a Bíróság az Owens Bank ügyben 1994. január 20-án hozott ítéletében⁷⁸ úgy határozott, hogy az Egyezmény elismerésre és végrehajtásra vonatkozó szabályai harmadik államokban hozott ítéletek végrehajthatóságának kimondása iránti eljárásokban nem alkalmazhatók. A Bíróság e szabályokból azt a következtetést vonta le, hogy a perfüggőségre és az összefüggő perekre vonatkozó rendelkezések nem egy harmadik államban hozott ítéletek elismerésének és végrehajtásának vonatkozásában a különböző szerződő államokban párhuzamosan folyó eljárásokkal felmerülő problémák megoldására szolgálnak.⁷⁹

146. Meg kell tehát állapítani, hogy a Brüsszeli Egyezménynek a perfüggőség és az összefüggő perek, illetve az elismerés és a végrehajtás tárgyában rögzített szabályai főszabályként csupán a különböző szerződő államok közötti viszonyokban alkalmazhatók.

147. Mindazonáltal ez a tény nem akadályozza annak, hogy az Egyezmény 2. cikkében rögzített joghatósági szabályra más vonatkozzon.

148. Ezen túlmenően meg kell jegyezni, hogy a kérdéses szabályok nem mindig korlátozódnak csupán a különböző szerződő államokat érintő jogviszonyokra, mivel olyan jogvitákban is szerepük lehet, amelyek egy szerződő államhoz és egy harmadik államhoz kapcsolódnak.

149. Az Egyezmény perfüggőségről és összefüggő perekről szóló szabályainak vonatkozásában nem szükséges, hogy a peres felek egyike vagy mindegyike egy szerződő állam területén rendelkezzen lakóhellyel ahhoz, hogy a 21. vagy 22. cikk alkalmazható legyen. A Bíróság a fent idézett Overseas Union Insurance és társai ítéletében a 21. cikkel kapcsolatosan ezt tette egyértelművé, amikor kimondta, hogy „ezt a rendelkezést olyan esetben is alkalmazni kell, amikor a bíróság joghatóságát az Egyezmény határozza meg, és olyan esetben is, amikor a joghatóságát az Egyezmény 4. cikke alapján a szerződő állam jogszabályai állapítják meg”, vagyis amikor az alperes egy harmadik államban rendelkezik lakóhellyel.⁸⁰ Ez ugyancsak igaz a 22. cikk tekintetében, mivel nincsenek erre vonatkozóan külön követelményt előíró rendelkezések.

78 — C-129/92 (EBHT 1994., I-117. o.) 25. pont.

79 — Ua., 37. pont.

80 — Lásd a 14. pontot.

150. Ahogy a német kormány és a Bizottság is hangsúlyozta, az Egyezmény a bírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló szabályai attól függetlenül alkalmazandók, hogy mi a joghatósági ok, amelyre a kérdéses határozatokat hozó bíróságok joghatóságukat alapították. Ez a joghatóság eredhet az Egyezményből vagy azon szerződő állam jogszabályaiból, amelynek területén az érintett bíróságok találhatóak.

által azoknak egy másik szerződő államban való elismerésének és végrehajtásának érdekében hozott határozatokat érintenek — ettől még a kérdéses jogvitákat érintő eljárásoknak, illetve határozatoknak lehet teljes mértékben nemzeti jellegük, vagy egy szerződő államot és egy harmadik államot és nem két szerződő államot érintő nemzetközi jellegük.

151. A fentiekből következik, hogy az Egyezmény ezen rendelkezéseinek alkalmazása tekintetében érdektelen, hogy a kérdéses jogvita csupán egyetlen szerződő államhoz⁸¹, különböző szerződő államokhoz, avagy egy szerződő államhoz és egy harmadik államhoz kapcsolódik-e.

153. Egyébiránt éppen azért, mert a szóban forgó jogviták harmadik államokat is érinthetnek, az Egyezmény létrehozói szükségesnek tartották, hogy az elismerésre vonatkozóan néhány különös szabályt rögzítsenek.

152. Másképpen fogalmazva, miközben az Egyezmény perfüggőségéről, összefüggő perekről, valamint bírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló szabályainak szövegezéséből világosan kitűnik, hogy e szabályok különböző szerződő államok közötti kapcsolatok tekintetében alkalmazandók — amennyiben azok különböző szerződő államok bíróságai előtt folyó eljárásokat vagy egy szerződő állam bíróságai

154. Az Egyezmény 27. cikkének 5. pontja úgy rendelkezik, hogy határozat nem ismerhető el a (megkeresett) szerződő államban, amennyiben összeegyeztethetetlen egy harmadik államban azonos jogalpból származó, azonos felek közötti eljárásban hozott korábbi határozattal, feltéve hogy a harmadik államban hozott határozat a megkeresett államban az elismerés szükséges feltételeinek (vagy a megkeresett állam nemzetközi joga közös rendelkezéseinek vagy az ezen állam által kötött nemzetközi szerződéseknek) megfelel.

81 — Lásd e tekintetben a 49/84. sz. Debaecker és Plouvier ügyben 1985. december 11-én hozott ítéletet (EBHT 1985., 1779. o.), egy belga bíróság által hozott, a Belgiumban lakóhellyel rendelkező felek közötti, egy ugyancsak Belgiumban ingatlan bérletével kapcsolatos eljárásban hozott határozat Hollandiában való elismerése kapcsán az Egyezmény 27. cikke 2) pontjának alkalmazása tekintetében.

155. Ezen túlmenően az Egyezmény 28. cikke (1) bekezdésének és 59. cikke (1) bekezdésének együttes olvasatából eredően egy szerződő államnak lehetősége van arra, hogy egy másik szerződő állam bírósága által hozott határozat elismerését az előbbi államban (az Egyezmény 4. cikkében megengedett) hatályban lévő túlzó joghatósági szabály alkalmazásával megtagadja olyan alperessel szemben, akinek lakóhelye vagy tartózkodási helye egy harmadik országban található, amennyiben a megkeresett ország ezen harmadik országgal kötött megállapodás alapján kötelezettséget vállalt arra, hogy adott esetben ne ismerje el az így hozott határozatot.

156. Ezen fékezési mechanizmust az Egyezmény egyes harmadik államoknak azon aggodalmaira válaszolva vezette be, hogy a Brüsszeli Egyezmény az ítéletek Közösségen belüli szabad mozgása biztosítására irányuló szabályai a szóban forgó harmadik államokban lakóhellyel rendelkező alperesekkel szemben is alkalmazhatóvá válhatnak.⁸²

157. Mindezen megfontolások bizonyítják, hogy a Brüsszeli Egyezmény által létrehozott jogi tér nem a szerződő államok közösségének külső határáig terjed. Ezért, Gaudemet-Tallon professzor szavaival élve kijelenthetjük, hogy „téves és leegyszerűsítő lenne azt

gondolni, hogy az európai jogrendszerek és a harmadik államok jogrendszerei az idők végéig úgy léteznek egymás mellett, hogy nem is találkoznak, illetve nem vesznek egymásról tudomást [...]; éppen ellenkezőleg, a találkozások, az egymás rendszereibe történő beavatkozások gyakoriak és sokszor igen nehéz kérdéseket vetnek fel”.⁸³

158. Ebből azt a következtetést vonom le, hogy az Egyezmény általános szerkezetének nem mond ellent, hogy az Egyezmény 2. cikkét olyan jogviták tekintetében alkalmazzuk, amelyek egy szerződő államhoz és egy harmadik államhoz kapcsolódnak. A 2. cikk területi, illetve személyi hatályára vonatkozó fenti következtetés még inkább megállja a helyét, ha azt az Egyezmény célkitűzéseivel kapcsoljuk össze.

4. Az Egyezmény célkitűzései

159. Preambuluma értelmében a Brüsszeli Egyezmény célja „a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének elősegítése”. A preambulum azt is tartalmazza, hogy e célból egyrészt meg kell határozni a szerződő államok bíróságainak joghatóságára vonatkozó szabályokat, más-

82 — E tekintetben lásd F. Juenger: *La Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968 et la courtoisie internationale — Réflexions d'un Américain*, RC, 1983., 37. o.

83 — „Les frontières extérieures de l'espace judiciaire européen: quelques repères”, *E Pluribus Unum — Liber Amicorum Georges A. L. Droz*, Martinus Nijhoff Publishers, 1996., 85. o., és különösképpen a 103. és 104. o.

részt a bírósági határozatok kölcsönös elismerésének és végrehajtásának megkönnyítésére szolgáló szabályokat, valamint a határozatok végrehajtását biztosító gyors eljárást.

latnak megfelelően ugyancsak a Brüsszeli Egyezmény egyik cékitűzését képezi.⁸⁶

160. A Bíróság egyértelművé tette az Egyezmény ezen cékitűzésének tartalmát, főleg az abban meghatározott közös joghatósági szabályokat illetően. Úgy ítélte meg, hogy a Közösségben lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének elősegítése magában foglalja azt is, hogy e szabályok egyszerre tegyék lehetővé „[...] a felperes számára, hogy könnyen beazonosíthassa, hogy mely bíróság előtt indíthat eljárást, az alperes számára pedig, hogy ésszerűen előre láthassa, hogy melyik bíróság előtt perelhető”⁸⁴. A Bíróság az említett szabályokat úgy is jellemezte, mint „amelyek biztosítják a joghatóság valamely meghatározott jogvita ügyében eljáró különböző nemzeti bíróságok közötti megosztásának egyértelműségét”⁸⁵.

162. Véleményem szerint az Egyezménynek mind a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének elősegítésével, mind a jogbiztonság elvének tiszteletben tartásával kapcsolatos két célkitűzésével ellentétes, hogy az Egyezmény 2. cikkét csupán különböző szerződő államokat érintő jogviszony esetén lehessen alkalmazni.

163. Egy ilyen feltétel kikötése elkerülhetetlenül bonyolultabbá teszi a 2. cikkben rögzített joghatósági szabály végrehajtását, miközben ezen szabályról mondhatjuk, hogy az Egyezmény által bevezetett rendszer „sarokkővét” képezi.

161. Tehát csak az e követelményeknek megfelelő joghatósági szabályok tudják elősegíteni a jogbiztonság elvének tiszteletben tartását, amely az állandó ítélkezési gyakor-

164. Egy jogvita Közösségen belüli jellegének meghatározása különösen nehéznek mutakozó feladat. Ezzel kapcsolatban jó néhány kérdés felmerülhet: milyen feltételeket kellene figyelembe venni? Mely esetekben tekinthetjük úgy, hogy a jogvita ténylegesen vagy elégségesen több szerződő államot érint? Kell-e rangsort állítani a külön-

84 — Lásd többek között a 38/81. sz. Effer-ügyben 1982. március 4-én hozott ítélet (EBHT 1982., 825. o.) 6. pontját; a C-125/92. sz. Mulox IBC-ügyben 1993. július 13-án hozott ítélet (EBHT 1-4075. o.) 11. pontját; a fent hivatkozott Benincasa-ítélet 26. pontját; a C-334/00. sz. Tacconi-ügyben 2002. szeptember 17-én hozott ítélet (EBHT 2002., 1-7357. o.) 20. pontját; a C-18/02. sz. DFDS Torline-ügyben 2004. február 5-én hozott ítélet (EBHT 2004., 1-1417. o.) 36. pontját és a fent hivatkozott Kronhofer-ítélet 20. pontját.

85 — Lásd többek között a C-288/92. sz. Custom Made Commercial-ügyben 1994. június 29-én hozott ítélet (EBHT 1994., 1-2913. o.) 15. pontját és a C-256/00. sz. Besix-ügyben 2002. február 19-én hozott ítélet (EBHT 2002., 1-1699. o.) 25. pontját.

86 — Lásd többek között a fent hivatkozott Effer-ítélet 6. pontját, az Owens Bank ítélet 32. pontját, a Custom Made Commercial-ítélet 18. pontját, a Besix-ítélet 24–26. pontját, valamint a C-440/97. sz. GIE Groupe Concorde és társai ügyben 1999. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 1999., 1-6307. o.) 23. pontját és a C-80/00. sz. Italian Leather ügyben 2002. június 6-án hozott ítélet (EBHT 2002., 1-4995. o.) 51. pontját.

bőző figyelembe veendő feltételek között? Bizonyos feltételek relevánsabbak-e, illetve érdekesebbek-e, mint a többi? Mely időpillanatban kellene a kérdéses tényállást értékelni: az esemény bekövetkeztének napján, az idézés kibocsátásának napján vagy azon a napon, amikor az eljáró bíróság meghozza döntését? Amennyiben a per tárgya maga nem kapcsolódik több szerződő államhoz, elégséges-e, ha a felperes (akinek az alperes lakóhelyének helyétől eltérő szerződő államban van a lakóhelye és amely államban a per tárgya egészben vagy részben található) ugyanabban a szerződő államban letelepedve változtat lakóhelyet, hogy ez az Egyezmény 2. cikkének alkalmazását kizárja? És fordítva, a fenti cikk alkalmazásához szükséges-e, hogy azon felperes, aki az alperessel megegyező szerződő államban rendelkezik lakóhellyel, a kérdéses időszakban egy másik szerződő államban telepedjen le?

165. E kényes kérdések valószínűleg mind a peres feleknél, mind az eljáró bíróságnál felmerülhetnek, amennyiben az Egyezmény 2. cikkének alkalmazását különböző szerződő államok közötti jogviszony fennállásától kell függővé tenni.

166. Ebben a helyzetben nehéz elképzelni, hogy a 2. cikkben rögzített általános joghatósági szabály továbbra is olyan rendelkezés-

nek legyen tekinthető, amely a felperes számára lehetővé teszi, hogy *könnyen* beazonosíthassa, hogy mely bíróság előtt indíthat eljárást, az alperes számára pedig, hogy *ésszerűen* előre láthassa, hogy melyik bíróság előtt perelhető. A Bíróság által rögzített követelményekkel ellentétben a joghatóság valamely meghatározott jogvita ügyében eljáró különböző nemzeti bíróságok közötti megosztásának követelményei messze nem lennének *egyértelműek*. Ez a lehetőség az Egyezménynek a Közösségben lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének elősegítésével, valamint a jogbiztonság elvének tiszteletben tartásával kapcsolatos célkitűzését venné semmibe.

167. Ez a következtetés méginkább igaz, ha a kérdéses jogvita Közösségen belüli jellegének kérdése azzal fenyeget, hogy a „vita tűzfészkévé” válik, vagyis a felek között jó néhány vitára adhat okot, és ebből következően a jogvita valódi tárgyától függetlenül csupán ezen előzetes kérdés eldöntésére irányuló jogorvoslati kérelmek létrejöttéhez vezet majd. Természetesen az eljárások megtöbbszöröződésének ilyenfajta perspektívája a jogbiztonság szempontjából igencsak nemkívánatos. Ezen túlmenően nem kizárt, hogy e kérdést egyes alperesek kifejezetten az eljárás menetének halogatására használják fel, amely akadályozná a felperesek jogvédelmének elősegítését.

168. A fenti megfontolásokon túl általánosabban fogalmazva, fontos észben tartani, hogy a nemzetközi magánjog olyan tudományág, amelynek alkalmazása egyébként sem egyszerű. A Brüsszeli Egyezmény pon-

tosan a bírósági joghatóság az elismerés és a végrehajtás tárgyában a szerződő államokban hatályban lévő szabályoknak az egyszerűsítésére vonatkozó törekvésnek akar megfelelni. Ez az egyszerűsítés a jogbiztonságnak az összes pereskedő érdekében történő elősegítését szolgálja. Ezenfelül megkönnyíti a nemzeti bíróságok eljárások kezelésével kapcsolatos feladatát. Ezért tehát nem kívánatos az Egyezmény által létrehozott rendszerbe működését nagymértékben bonyolító elemeket beépíteni.

169. Egyébiránt a jogvita Közösségen belüli jellegével kapcsolatos kérdés bonyolultságától eltekintve is úgy vélem, hogy amennyiben az Egyezmény 2. cikkének alkalmazását egy ilyen jellegű kérdéstől tesszük függővé, az elkerülhetetlenül azon esetek számának csökkenéséhez vezetne, amely esetekben e cikket alkalmazni lehetne.

170. Ahogyan a Bíróság megállapította, ezen általános szabályra azért van szükség, hogy az alperes főszabályként egyszerűbben védekezessen⁸⁷. E szabály tehát az utóbbinak a jogvédelmét segíti elő. Pontosan az alap-eljárásban az alperes javára megállapított védelemhez való jogának tisztelgetben tartása tekintetében fenálló biztosítékok miatt van az, hogy az Egyezmény liberális a bírósági

határozatok elismerése és végrehajtása tekintetében⁸⁸. A 2. cikkben megfogalmazott általános joghatósági szabály tehát egy olyan alapvető szabályt képez, amelyre az Egyezmény egésze nagyban támaszkodik.

171. Az állandó ítélkezési gyakorlat alapján a Bíróság ebből azt a következtetést vonta le, hogy az ezen általános szabálytól eltérést jelentő joghatósági szabályok nem adhatnak teret az Egyezmény által kifejezetten rögzített helyzeteken túlmenő értelmezésnek⁸⁹. Következésképpen, a fentiekhez hasonló eredménnyel járna, ha *mutatis mutandis* az Egyezmény 2. cikkének alkalmazását kizárnánk olyan esetekben, amikor a kérdéses jogviszony nem érintene több szerződő államot.

172. Ugyanis a fenti helyzetben ugyan az alperes lakóhelye valamely szerződő államban lenne, mégis ki lenne téve egy másik szerződő államban hatályban lévő túlzó joghatósági szabályoknak, és így perelhető lenne ez utóbbi állam bíróságai előtt csupán azon okból például, hogy ideiglenesen ezen állam területén tartózkodott (lásd az angol jogot), vagy bizonyos vagyontárgyai ebben az államban találhatóak (lásd a német jogot), illetve a felperes ezen államnak az állampolgára (lásd a francia jogot). A valamely szerződő államban lakóhellyel rendelkező alperesre tehát ugyanazon szabályok lenné-

88 — Lásd többek között a 125/79. sz. Denilauler-ügyben 1980. május 21-én hozott ítélet (EBHT 1553. o.) 13. pontját.

89 — Lásd többek között a fent hivatkozott Handte-ítélet 14. pontját és a Group Josi-ítélet 36. pontját.

87 — Lásd többek között a fent hivatkozott Handte-ítélet 14. pontját és a Group Josi-ítélet 35. pontját.

nek alkalmazandók, mint amelyek az Egyezmény 4. cikke alapján kizárólag egy nem szerződő államban lakóhellyel rendelkező alperesre vonatkoznak.

dályokba ütközik, e helyütt érdemes ezen akadályokat megvizsgálni.

173. Ez eltérést jelentene a 2. cikkben rögzített általános szabálytól egy olyan esetben, amelyet nemcsak hogy az Egyezmény nem ír elő *kifejezetten*, de amelyet ráadásul nem kifejezetten, ám az abban meghatározott célkitűzéseket tekintetbe véve szükségszerűen kizár.

5. Az Egyezmény 2. cikkének kizárólagosan egy szerződő állammal és egy harmadik állammal kapcsolatos jogviszonyra történő alkalmazásának állítólagos akadályai

174. Következésképpen, a 2. cikk Közösségen belüli jogvitákra való korlátozása az Egyezménynek a Közösségben lakóhellyel rendelkező személyek, kiváltképpen az alperes jogvédelmének elősegítésére törekvő célkitűzésével ellentétesen ezen cikk hatályának jogellenes szűkítését idézné elő.

177. Az alapeljárás alperesei, valamint az Egyesült Királyság kormánya a kérdéses elmélet el nem ismerése kapcsán felhozott akadályokat lényegében a közösségi jogból eredeztetik. Néhány nemzetközi joggal kapcsolatos megfontolást is felvetettek e tekintetben. Először ez utóbbiakat vizsgálom meg röviden, mielőtt a közösségi joggal kapcsolatos érvekre rátérnék.

175. Összefoglalva úgy vélem, hogy nemcsak hogy nem ellentétes sem a 2. cikk szövegével, illetve az Egyezmény általános szerkezetével, hogy ezen cikket olyan esetben is alkalmazzák, amikor a jogvita csupán egy szerződő államot és egy harmadik államot érint, hanem ezenfelül az Egyezmény célkitűzései meg is követelik, hogy az említett cikk ez esetben alkalmazásra kerüljön.

a) A nemzetközi jogból eredő állítólagos akadályok

178. Az alapeljárás alperesei szerint⁹⁰ a Brüsszeli Egyezmény nem alkalmazható egyetemlegesen. Az Egyezmény csupán a szerződő államok egymás közötti kapcsolataiban érvényes megállapodást képez. A Brüsszeli Egyezmény különleges esetén túlmenően ez a jogi érv a nemzetközi szerző-

176. Mivel az eljárás egyes felei azt állítják, hogy ezen elmélet elismerése bizonyos aka-

90 — Az előzetes döntéshozatalra utaló végzés 48. pontja.

désekkel és megállapodásokkal kapcsolatos általános problémára hívja fel a figyelmet. Az Egyesült Királyság kormánya ugyancsak ezen megközelítés előnyeit sugalmazta.⁹¹

179. Ezzel kapcsolatban meg kell állapítani, hogy általánosan elfogadott tény, hogy egy nemzetközi egyezmény csak akkor róhat kötelezettséget egy államra, ha ez utóbbi azt magára nézve kötelezőnek ismerte el. Más-képpen fogalmazva, a nemzetközi szerződések relatív hatályának elve szerint egy egyezmény nem keletkeztet sem kötelezettségeket, sem jogokat az azokat magukra nézve el nem ismerő államokra nézve.⁹²

180. Egyértelmű tény, hogy a Brüsszeli Egyezmény nem ró kötelezettséget az azokat magukra nézve el nem ismerő államokra nézve. Az Egyezmény által rögzített, akár a joghatósági megosztással, akár a bírósági határozatok elismerésével, illetve végrehajtásával kapcsolatos kötelezettségek címzettjei a szerződő államok, illetve azok bíróságai.

181. E tekintetben sem a Brüsszeli Egyezmény általánosságban, sem a 2. cikk általam

fenntartott értelmezése nem mond ellent a nemzetközi szerződések relatív hatálya elvének.

182. Amint láthattuk, az Egyezmény hatályának egyes hatásai valóban kiterjednek harmadik államokra, kiváltképpen a joghatóság megosztása tekintetében. Az Egyezmény által e területen rögzített szabályok, mint a 2. cikk is, tehát olyan peres eljárásokban is alkalmazhatók, amelyeknek egyes elemei harmadik államokat is érintenek.

183. Mindemellett ezen eset nem teljesen ismeretlen. Megtörténik ugyanis, hogy egy nemzetközi egyezmény aláíró államai jogosultsággal ruházzák fel magukat arra, hogy bizonyos joghatósági jogköröket gyakoroljanak harmadik államok állampolgáraival szemben olyan helyzetekben, amelyekben azon időpontig a harmadik államoknak kizárólagos joghatóságuk volt. Ez a helyzet áll fenn például a tengeri környezet védelméről szóló egyezmények esetében.⁹³

184. A nemzetközi magánjog tekintetében ugyanez a helyzet például a szerződéses kötelmekre irányadó jog meghatározásáról szóló, 1980. június 19-i Római Egyezmény esetében.⁹⁴ Ezen egyezmény 1. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az

91 — Az írásbeli észrevétel 21. pontja.

92 — Lásd N. Quoc Dinh, P. Daillier, és A. Pellet: *Droit international public*, hatodik, teljesen átdolgozott kiadás, 1999., LGDJ, 239. o. és a rá következő oldalak.

93 — Lásd N. Quoc Dinh, P. Daillier, és A. Pellet fent hivatkozott művét, 249. o. Ez többek között az 1969. szeptember 29-én elfogadott, a gázolaj-szennyezést okozó vagy ennek veszélyével fenyegető baleset esetén nyílt tengeren való beavatkozásról szóló brüsszeli egyezményre hivatkozik. Ezen egyezmény felei fenntartják maguknak a jogot, hogy a partjaik melletti nyílt tengeren beavatkozzanak, még harmadik államok zászlaja alatt hajózó hajókkal szemben is.

94 — HL 1980. L 266., 1. o.

egyezmény egységes szabályai irányadók (a szerződéses kötelek tekintetében) jogszabályi összeütközés esetén. Tehát elégséges, hogy a kérdéses helyzet különböző jogrendszerek közötti összeütközéshez vezessen ahhoz, hogy az említett egyezmény egységes szabályai alkalmazásra kerüljenek. Érdektelen, hogy e helyzet különböző szerződő államokat vagy csupán egy szerződő államot és egy harmadik államot érint-e.⁹⁵

Brüsszeli Egyezmény által a 2. cikkben rögzített joghatósági szabályok olyan jogvitákban legyenek irányadók, amelyekben bizonyos elemek harmadik államokhoz kapcsolódnak. Álláspontom szerint ugyanez a helyzet áll fenn a közösségi joggal kapcsolatosan.

b) A közösségi jogból eredő állítólagos akadályok

185. Egyébiránt a Római Egyezmény egységes szabályainak egyetemleges jellege különösen feltűnő, mivel a 2. cikk szerint az ezen cikkben felsorolt kollíziós szabályok egy nem szerződő állam jogszabályainak alkalmazásához is vezethetnek.⁹⁶ E tekintetben ezen egyezmény harmadik államokat érintő hatásai sokkal távolabbra mutatnak, mint a Brüsszeli Egyezmény hatásai, ugyanis — amint azt láttuk — a Brüsszeli Egyezmény által rögzített kollíziós szabályok csupán a szerződő államok bíróságait kívánják joghatósággal felruházni, kizárva ebből a harmadik államok bíróságait.

187. Az elsőrendű alperes, valamint az Egyesült Királyság arra hivatkoznak, hogy az EK-Szerződés által biztosított alapvető szabadságok nem alkalmazhatók egy tagállamot érintő kifejezetten államon belüli helyzetekben, vagyis olyan esetekben, amelyeknek nincs különböző tagállamok közötti, határokon átnyúló jellege. Ebből analógia útján az következik, hogy a Brüsszeli Egyezmény 2. cikke által megállapított, valamint a 44/2001 rendelet által teljes mértékben átvett joghatósági szabály nem lenne irányadó az alapeljárásban, amennyiben ezen eljárás nem érint különböző szerződő államokat. Ugyanis egy ilyen joghatósági szabály az Egyezményben, majd a rendeletben megfogalmazott, a szerződő államok közötti ítéletek szabad mozgásával kapcsolatos célkitűzéséhez képest járulékos a tagállamokra nézve, amennyiben az Egyezmény 2. cikkének alkalmazása ennek megfelelően egy különböző államokat érintő, határokon átnyúló jogvita fennállásától függene.

186. Következtetésem ebből az, hogy a nemzetközi joggal nem ellentétes az, hogy a

188. Ezen jogi érvek nem tűnnek számomra meggyőzőnek.

95 — Ezzel kapcsolatban lásd a Guiliano és Lagarde által a Római Egyezményről készült közös jelentést (HL 1980. C 282., 1. o.). Lásd különösen a bevezető megfontolások 8. pontját, valamint az említett egyezmény 1. cikk (1) bekezdésének és a 2. cikkének magyarázatát.

96 — Ezzel kapcsolatban lásd a fent hivatkozott jelentésnek a Római Egyezmény 2. cikkéhez fűt magyarázatát, valamint J.-M. Jaquet: „Aperçu de la convention de Rome”, *L'européanisation du droit international privé*, Trieri Európai Jogi Akadémia 1996., 21. o.

189. Igaz ugyan, hogy az 1994. február 10-i Mund & Fester⁹⁷ ítéletében a Bíróság úgy ítélkezett, hogy az [EK-]Szerződés 220. cikkének negyedik franciabekezdése, melynek alapján a tagállamok a Brüsszeli Egyezményt megkötötték, „célja a közös piac működésének megkönnyítése a közös piaccal összefüggő jogvitákra joghatósági szabályainak elfogadásával és amennyire csak lehet, a határozatok szerződő államok területén történő elismerése és végrehajtása akadályainak felszámolásával”. A Bíróság ebből azt a következtetést vonta le, hogy az Egyezmény rendelkezései a Szerződéshez kötődnek.⁹⁸

190. Egyetérttek ezzel a következtetéssel, ugyanis — ahogyan Tesauro főtanácsnok a fent hivatkozott Mund & Fester ügyszöveghez fűzött észrevételeiben hangsúlyozta — „az ítéletek szabad mozgása alapvető fontosságú azon nehézségek elkerülése végett, amelyek a közös piac működése tekintetében abból erednek, hogy még bírósági úton is lehetetlen könnyen elfogadtatni és végrehajtatni a közös piacon létrejövő jogviszonyok sokoldalúságából eredő egyedi jogokat”.⁹⁹

191. Mindemellett ebből nem következtethetünk arra — amint azt az Egyesült Királyság kormánya állítja¹⁰⁰ — hogy az

Egyezmény által megfogalmazott egységes joghatósági szabályok csupán a különböző szerződő államok bíróságai között fellépő (tényleges vagy lehetséges) pozitív joghatósági összeütközéseket szabályozzák, azon kizárólagos célból, hogy elkerülhető legyen, hogy valamely szerződő állam bíróságai kötelesek legyenek egy másik szerződő állam bírósága által hozott ítéletet elismerni és végrehajthatónak nyilvánítani olyan esetben, amikor a megkeresett állam hatályban lévő nemzeti jogszabályai alapján úgy ítéli meg, hogy bíróságai ugyancsak joghatósággal rendelkeznének azon peres eljárásokban való érdemi döntés tekintetében, amely a kérdéses bírósági határozatok alapjául szolgált.

192. Amint azt már láttuk, az Egyezmény egységes joghatósági szabályai céljainak e kizárólagos esetre való redukálása, az Egyezmény általános szerkezetének, valamint az Egyezménynek a Közösségben lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének elősegítésével, valamint a jogbiztonság elvének tiszteletben tartásával kapcsolatos célkitűzését venné semmibe.

193. Álláspontom szerint ezt az elemzést nem kérdőjelezi meg az a tény, hogy a 44/2001 rendelet, vagyis egy közösségi jogszabály lépett a Brüsszeli Egyezmény helyébe, amely az Egyezmény bizonyos rendelkezéseit átvette, és amelynek célja e rendelkezések alkalmazása. Jó néhány érv is ezt az értelmezést támasztja alá.

194. Először is, amint azt a fenti rendelet tizenkilencedik preambulumbekzdése hang-

97 — A C-398/92. sz. ügy (EBHT 1994., I-467. o.) 11. pontja (kiemelés tőlem).

98 — Lásd a 12. pontot. Lásd még e tekintetben a fent hivatkozott Tessili-ítélet 9. pontját.

99 — Lásd a 8. pontot.

100 — Lásd írásbeli észrevételeinek 24. pontját.

súlyozza, szükséges az Egyezmény és az említett rendelet közötti folytonosság biztosítása, többek között a Bíróságnak a kérdéses Egyezmény rendelkezéseivel kapcsolatos értelmezési gyakorlata tekintetében. Tehát amennyiben a rendelet által előírt egységes joghatósági szabályokat úgy értelmezi, hogy azok csupán a különböző szerződő államok bíróságai közötti joghatósági összeütközések rendezésére szolgálnak, ezen értelmezés a Bíróságnak az Egyezménnyel, és főleg annak célkitűzéseivel (vagyis a Közösségben lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének elősegítésével, valamint a jogbiztonság elvének tiszteletben tartásával) kapcsolatos terjedelmes ítélkezési gyakorlatától való eltérést jelentené. Ez az ítélkezési gyakorlat irányváltását jelentené, amely nyilvánvalóan nem felelne meg a közösségi jogalkotó azon törekvésének, hogy biztosítsa a két jogszabály közötti folytonosságot. Anélkül, hogy láthatatlanban ítélkezne a Bíróság a rendelet 2. cikkének területi és személyi hatályára vonatkozó esetleges ítélkezési gyakorlatáról, csupán jelzem, hogy némileg nehezemre esik elképzelni, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlatának ilyesfajta irányváltására szánná el magát.

195. Ezen túlmenően miközben igaz, hogy az EK 61. cikk c) alpontjára (amely a rendelet anyagi jogi alapját képezi) hivatkozó EK 65. cikk kifejezetten a kérdéses területen a *határon túlra nyúló intézkedésekről* rendelkezik, amelyeket a *belső piac megfelelő működéséhez* szükséges mértékben kell elfogadni, nem vagyok meggyőződve arról, hogy ebből arra kellene következtetni, hogy a hivatkozott rendeletben rögzített joghatósági szabályok — amelyek lényegében az Egyezmény szabályainak felelnek meg — körébe tartozó helyzeteknek szükségszerűen több szerződő államot kell érinteniük.

196. Amint azt a rendelet második és nyolcadik preambulumbekzdése kiemeli, a rendeletben rögzített joghatósági szabályok — az ezen a területen létező nemzeti jogszabályok sokszínűségével és a belső piac megfelelő működésével kapcsolatosan ebből eredő nehézségekkel szemben — a „polgári és kereskedelmi ügyekben [...] a joghatósági összeütközésre vonatkozó szabályok egységesítésére” törekszenek a tagállamokra kötelező „közös szabályok” meghatározása érdekében. A joghatósági szabályok egységesítésének ezen gyakorlata az EK 94. cikkben szabályozott, az irányelvek elfogadásával kapcsolatos logikához hasonlítható, mivel ezen anyagi jogalapot képező rendelkezés célja „a tagállamok olyan törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek közelítése [...], amelyek közvetlenül érintik a közös piac megteremtését vagy működését”.

197. Ahogy a Bíróság nemrégiben az Österreichischer Rundfunk és társai ügyben 2003. május 10-én hozott ítéletében¹⁰¹ megállapította, „a Szerződés 100 A. cikkében foglalt [vagyis a jelenleg az EK 95. cikkben meghatározott eljárási jogalap] jogalapra való

101 — A C-465/00. sz., C-138/01. sz. és C-139/01. sz. egyesített ügyek (EBHT 2003., I-4989. o.) 41. pontja. Lásd ugyancsak e tekintetben többek között a 98/86. sz. Mathot-ügyben 1987. február 18-án hozott ítélet (EBHT 1987., 809. o.) 11. pontját; a C-241/89. sz. SARPP-ügyben 1990. december 12-én hozott ítélet (EBHT 1990., I-4695. o.) 16. pontját; az 1978. december 18-i 79/112/EGK tanácsi irányelv kapcsán, a végső fogyasztók részére értékesítendő élelmiszerek címkézésére, kiszerezésére és reklámozására vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 1978. december 18-i 79/112/EGK tanácsi irányelv (HL L 33., 1. o.), valamint a vízügyi, energiaipari, szállítási és távközlési ágazatokban működő vállalkozások beszerzési eljárásairól szóló, 1990. szeptember 17-i 90/531/EGK tanácsi irányelv (HL L 297., 1. o.) kapcsán a C-87/94. sz. Bizottság kontra Belgium ügyben 1996. április 25-én hozott ítélet (EBHT 1996., I-2043. o.) 30–33. pontját. E tárgyban lásd M. Fallon: „Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré — L'expérience de la Communauté européenne”, *Recueil des cours*, Académie de droit international, Martinus Nijhoff Publishers, 1996., 49. o., 182. és 183. o.

hivatkozás nem előfeltételezi a tagállamok közötti szabad mozgással való tényleges kapcsolat fennállását az ezen jogalapra alapuló intézkedés által rögzített *helyzetek mind-egyikében*". Emlékeztetett arra, hogy „a Szerződés 100 A. cikkében foglalt jogalapra való hivatkozás jogosságának tekintetében annak van jelentősége, hogy az e jogalapon elfogadott jogi aktus tényleges célja a belső piac megteremtése és működése feltételeinek javítása legyen”.¹⁰²

198. A Bíróság ebből azt a végkövetkeztetést vonta le, hogy „a 95/46 irányelv[¹⁰³] alkalmazhatósága nem attól függ, vajon az alapeljárásokban felmerülő kérdéses konkrét helyzetek elegendő kapcsolatot mutatnak-e a Szerződés által biztosított alapvető szabadságok gyakorlásával és — különösképpen az említett ügyekben — a munkerő szabad áramlásával”.¹⁰⁴

199. Ez a következtetés azon a megfontoláson alapul, hogy „egy ezzel ellentétes értelmezés az említett irányelv hatályának határait különösen bizonytalaná és kockázatosá tenné, ami ellentétes lenne a rendelet lényegi célkitűzésével, vagyis a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezései-

nek éppen a fennálló nemzeti jogszabályok különbözőségéből adódóan a belső piac működését érintő akadályok megszüntetése érdekében történő közelítésével”.¹⁰⁵

200. Ezen érvelést a Bíróság az ugyancsak a 95/46 irányelv kapcsán a Lindqvist-ügyben 2003. november 6-án hozott ítéletben megerősítette.¹⁰⁶

201. Úgy tekinthetjük, hogy ami igaz a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló irányelvre, az érvényes a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001 rendeletre is, annak ellenére, hogy e két másodlagos közösségi jogi aktus különböző természetű.

202. Ha az említett rendelet 2. cikke alkalmazását valamennyi eljárásban egy több szerződő államot érintő tényleges és elégséges kapcsolat fennállásától kell függővé tenni (ahogyan azt már az Egyezmény célkitűzéseiről szóló érveim kapcsán kifejtettem), ez az említett cikk hatályának határait tenné különösen bizonytalaná és kockázatosá. A 2. cikk területi, illetve személyi hatályára vonatkozó ilyesfajta lehetséges értelmezés ellentétes lenne a rendelet azon célkitűzésével, hogy a bírósági joghatósági

102 — Lásd a fent hivatkozott Österreichischer Rundfunk és társai ítélet 41. pontját.

103 — A személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló 1995. október 24-i 95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvről van itt szó (HL L 281, 31. o.).

104 — Lásd a fent hivatkozott Österreichischer Rundfunk és társai ítélet 42. pontját.

105 — Uo.

106 — A C-101/01. sz. ügy (EBHT 2003., I-12971. o.) 40. és 41. pontja.

összeütközésekre, illetve a bírósági határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályokat a belső piac működése kapcsán az e tárgyban fennálló nemzeti jogszabályok különbözőségéből adódó akadályok megszüntetése érdekében egységesítse.

203. Ezzel kapcsolatban úgy is tekinthetjük, hogy ami igaz a 95/46 irányelvre, az még inkább érvényes a 44/2001 rendeletre, ugyanis az a tény, hogy ahelyett, hogy az Egyezmény rendelkezéseit irányelvbe foglalták volna, a jogalkotó a rendeleti szabályozást választotta a nemzeti jogszabályok egyszerű közelítése helyett, jobban megfelel a kérdéses szabályok egységesítésének biztosítására való törekvésnek, így elkerülve a közösségi jog egységes alkalmazása kapcsán felmerülő azon eltéréseket, amelyek egy irányelv belső jogba történő áttemeléséből eredhetnek.

204. Az EK 95. cikkben megfogalmazott jogalapra való hivatkozásnak egy irányelv földrajzi hatályára való hatásával kapcsolatos megfontolásokon túl ki szeretném még emelni, hogy egy rendelet alkalmazása, ugyanúgy mint egy irányelv¹⁰⁷, nem előfeltételezi szükségszerűen, hogy a rendelet hatálya alá tartozó helyzetek kizárólag a tagállamok területét érinthessék, és egyidejűleg ne kapcsolódjanak harmadik államok területéhez.

205. Nyilvánvalóan ez a helyzet a kifejezetten a Közösség és a harmadik országok kereskedelmi kapcsolatait szabályozó rendelkezéseket megfogalmazó rendeletek esetén. Ez a helyzet például a Közösségi Vámkiadó létrehozásáról szóló, 1992. október 12-i 2913/92/EGK tanácsi rendelet (HL L 302., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 2. fejezet, 4. kötet, 307. o.), valamint az Európai Közösségen belüli, az oda irányuló és az onnan kifelé történő hulladékszállítás felügyeletéről és ellenőrzéséről szóló, 1993. február 1-jei 259/93/EGK tanácsi rendelet esetében (HL L 30., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 176. o.).

206. Ugyancsak ez a helyzet például a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló, 1971. június 14-i 1408/71/EGK tanácsi rendelet (HL L 149., 2. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 35. o.) esetében.

207. A fenti rendelet, amelynek célja a szociális biztonság tekintetében a munkavállalók szabad mozgásának biztosítása, nem határozza meg kifejezetten területi hatályát, miközben általánosan úgy jellemzik, hogy egy „lényegében területi” jellegű jogszabály abban az értelemben, hogy alkalmazása egy „helyhez kapcsolható elem” függvénye.¹⁰⁸

107 — Ezzel kapcsolatban lásd többek között az 1993. április 5-i, a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 35288. o.) kapcsán a C-70/03. sz., Bizottság kontra Spanyolország ügyben 2004. szeptember 9-én hozott ítélet (az EBHT-ban még nem tették közzé) 30. pontját.

108 — Ezzel kapcsolatban lásd J. Aussant, R. Fornasier, J.-V. Louis, J.-C. Seché, és S. Van Raepenbusch: *Commentaire J. Mégret — Le droit de la CEE*, 3. kötet, Université de Bruxelles, második kiadás, 113. o. és a rá következő oldalak, valamint a fent hivatkozott M. Fallon 43. o. és a rá következő oldalak (különösen a 45. és 46. o.).

208. Tehát miközben azt mondhatjuk, hogy az említett rendelet térbeli tartománya, vagyis az a tér, amelyben e *meghatározó kapcsolat* elhelyezkedik, szükségszerűen oly módon felel meg a Szerződés személyek szabad mozgását szabályozó rendelkezésének, hogy ez utóbbiak alkalmazása a „Közösség területén” való *földrajzi fekvést* követeli meg, eközben egyáltalán nem követelmény az említett (különösen az egyenlő elbánás-módot szabályozó) rendelkezések érvényesítése tekintetében, hogy a kérdéses szakmai tevékenységet ezen a területen végezzék.¹⁰⁹

209. Vagyis az a tény, hogy a szociális biztonsági juttatások *akár kizárólagosan is* a Szerződés hatálya alá tartozó területen kívül eltöltött biztosítási időszakokból erednek, nem vezethet önmagában az 1408/71 rendelet alkalmazásának kizárásához, amennyiben szoros kapcsolat áll fenn a szociális juttatásokhoz való jogosultság és az ezek fizetésére köteles tagállam között.¹¹⁰

109 — Ua. Lásd e tekintetben általánosságban a munkavállalók Közösségen belüli szabad mozgására vonatkozó közösségi rendelkezések, valamint konkrétan a munkavállalók Közösségen belüli szabad mozgásáról szóló, 1968. október 15-i 1612/68/EGK tanácsi rendelet (HL L 257., 2. o.; magyar nyelvű kiadása 5. fejezet, 1. kötet, 15. o.) kapcsán a 36/74. sz. Walrave és Koch ügyben 1974. december 12-én hozott ítélet (EBHT 1974., 1405. o.) 26–28. pontját és a 237/83. sz. Prodest-ügyben 1984. július 12-én hozott ítélet (EBHT 1984., 3153. o.) 6. pontját.

110 — Lásd e tekintetben többek között a 300/84. sz. Van Roosmalen-ügyben 1986. október 23-án hozott ítélet (EBHT 3097. o.) 30. és 31. pontját, valamint a 82/86. sz. és 103/86. sz. Laborero et Sabato ügyekben 1987. július 9-én hozott ítélet (EBHT 3401. o.) 25–28. pontját.

210. Álláspontom szerint az 1408/71 rendelet kapcsán hozott ítélkezési gyakorlat a 44/2001 rendeletre is áttehető. Emlékeztetni kell arra, hogy az utóbbi a Szerződés IV., a személyek szabad mozgására vonatkozó politikáról szóló címének rendelkezései alapján került elfogadásra. Ezen túlmenően, amint az 1408/71 rendeletre is igaz, a 44/2001 rendelet alkalmazásának előfeltétele, hogy valamilyen kapcsolódás álljon fenn az említett rendelet hatálya alá tartozó tagállamok területével. Ezért a kérdéses rendelet 2. cikkének (amely megegyezik az Egyezmény 2. cikkével) alkalmazása feltételezi, hogy az alperes valamely tagállam területén rendelkezik lakóhellyel. A fentiekben hivatkozott ítélkezési gyakorlattal összhangban ezt úgy kell értelmezni, hogy a kérdéses rendelet (illetve az Egyezmény) 2. cikkének alkalmazása tekintetében semmiképpen sem követelmény, hogy a kérdéses peres eljárás kizárólagosan a rendelet (illetve az Egyezmény) hatálya alá tartozó területhez kapcsolódjék, és közben egy harmadik állam területét ne érintesse.

211. Ugyanezen tekintetben ki kell emelni, hogy a 44/2001 rendelet nyolcadik preambulumbekezdése úgy rendelkezik, hogy „[a]z e rendelet hatálya alá tartozó eljárások és az e rendelet által kötelezett tagállam területe között *kapcsolatnak* kell fennállnia”¹¹¹. Tehát „[e]nnek megfelelően általában közös joghatósági szabályokat kell főszabály szerint alkalmazni, ha az alperes az említett tagállamok egyikében lakóhellyel rendelkezik”.

111 — Kiemelés tőlem.

212. Álláspontom szerint e preambulumbekzdés világosan bizonyítja, hogy a rendelet 2. cikkének (amely megegyezik az Egyezmény 2. cikkével) alkalmazásához elégséges, hogy az alperes az e rendelet által kötelezett tagállamok egyikében lakóhellyel rendelkezék, és így az érintett eljárás kapcsolatban álljon a Közösség valamely tagállamával. Kevésbé érdekes tehát, hogy a kérdéses eljárás ezenfelül egy másik tagállamot is érint-e, vagy egy harmadik állammal fennáll-e ilyen kapcsolata.

213. Ebből azt a következtetést vonom le, hogy a 44/2001 rendelet kérdőjelezi meg azon elméletet, amely szerint az Egyezmény 2. cikkének hatálya nem korlátozható csupán a több szerződő államot érintő eljárásokra.

214. A fenti fejtegetések összességéből az következik, hogy a jelen előzetes döntéshozatali eljárás egyes felei által a fent hivatkozott elmélet megdöntése érdekében akár a nemzetközi jogból, akár a közösségi jogból merített jogi érveket irrelevánsnak kell tekinteni.

215. Következésképpen az első döntéshozatalra előterjesztett kérdés első részében megfogalmazott kérdésre azt a választ kell adni, hogy a Brüsszeli Egyezmény 2. cikkét úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezés akkor is alkalmazandó, amikor a felperes és az alperes lakóhelye ugyanabban a szerződő államban található, és a közöttük ezen szerződő állam bírósága előtt folyó jogvita valamely módon

egy harmadik államhoz és nem egy másik szerződő államhoz kapcsolódik, amelynek következtében a felmerülő joghatósági megosztás kérdése nem különböző szerződő államok bíróságai közötti jogviszonyokban, hanem csupán egy szerződő állam és egy harmadik állam bíróságainak a jogviszonyaiban merül fel.

216. Mivel a jelen körülmények között a Brüsszeli Egyezmény 2. cikke alkalmazandó, azt is meg kell vizsgálni, hogy vajon az alapeljáráshoz hasonló helyzetben az említett Egyezménnyel ellentétes-e, hogy egy szerződő állam bírósága — amelynek joghatósága az említett 2. cikkben alapul — saját diszkrecionális jogkörében lemondjon joghatósága gyakorlásáról azon indokkal, hogy a nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne a jogvita érdemi eldöntésére. Másképpen fogalmazva, azt kell meghatározni, hogy az alapeljáráshoz hasonló helyzetben a *forum non conveniens* doktrína vajon összeegyeztethető-e az Egyezménnyel.

B — A forum non conveniens doktrína Brüsszeli Egyezménnyel való összeegyeztethetőségéről

217. Annak érdekében, hogy vizsgálatom tárgyát az alapeljáráshoz hasonló helyzetre tudjam szűkíteni, emlékeztetnem kell arra,

hogy az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés második részében a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt a kérdést teszi fel, vajon a Brüsszeli Egyezményvel ellentétes-e, hogy egy szerződő állam bírósága — amelynek joghatósága az említett 2. cikkben alapul — saját mérlegelési körében lemondjon joghatósága gyakorlásáról azon indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne a jogvita érdemi eldöntésére, miközben ez utóbbinak joghatóságát nem rögzítették joghatóságot alapító egyezményben, illetve ezen bírósághoz korábban nem nyújtottak be olyan kereseti kérelmet, amely perfüggőségi helyzetet idézhetett volna elő, illetve perek közötti összefüggést hozott volna létre, valamint az említett jogvitának az ezen nem szerződő államra utaló kapcsolólveleinek a jellege eltér a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkében szabályozott esetektől.

218. Annak érdekében, hogy válaszolni tudjak e kérdésre, először fel kell elevenítenem az Egyezmény létrehozóinak szándékát, majd egymás után meg kell vizsgálnom az említett Egyezmény 2. cikke (1) bekezdésének szövegezését, majd az Egyezmény általános szerkezetét, végül az általa követett célkitűzéseket.

1. Az Egyezmény létrehozóinak szándéka

219. A Brüsszeli Egyezmény kidolgozása idején az Egyesült Királyság, valamint Ír-

szág még nem voltak a Közösség tagállamai. Ezért nem is vettek részt a tagállamok által az EK 293. cikknek megfelelően folytatott tárgyalásokban, amelyek az említett Egyezmény 1968. szeptember 27-én történt elfogadásához vezettek. E két állam csupán az Egyezmény hatályba lépése, vagyis 1973. február 1-je előtt éppen egy hónappal, azaz 1973. január 1-jén vált a Közösség tagjává.

220. Mindeközben lényegében ebben a két tagállamban fejlődött ki a *forum non conveniens* doktrína.¹¹² Ezért e doktrína a kontinentális jogra épülő jogrendszerrel rendelkező, vagyis a Brüsszeli Egyezmény tárgyalásában résztvevő tagállamoktól meglehetősen idegen. Következésképpen az Egyezmény nem tartalmaz semmiféle rendelkezést ezen doktrínára vonatkozóan.

221. Ezért a *forum non conveniens* doktrína összeegyeztethetőségével kapcsolatos kérdés csupán az Egyesült Királyság, Írország, valamint a Dán Királyság Brüsszeli Egyezményhez való csatlakozásával kapcsolatos, 1978. október 9-én elfogadott egyezmény kidolgozása során vetődött fel.¹¹³

112 — Úgy tűnik, hogy ez a doktrína Hollandiában is alkalmazásra került, de sokkal szűkebb formában.

113 — Droz már 1972-ben vehemensen hangoztatta, hogy ezen doktrínának nincs helye a Brüsszeli Egyezményben, arra jutva, hogy „jobb csírájában elfojtani ezt a vitaforrást”, G. Droz: *Droits de la demande dans les relations privées internationales*, TCFDIR, 1993-1995., 97. o.

222. Az említett csatlakozási egyezmény kapcsán a Schlosser által készített jelentés híven tükrözi az e kérdéssel kapcsolatban fellángolt viták hevességét.¹¹⁴

223. E jelentés 78. pontja megállapítja, hogy „a Közösség kontinentális tagállamai küldöttségeinek véleménye alapján ilyen lehetőségek [vagyis egy eljárásnak a *forum non conveniens* doktrína alkalmazásával történő felfüggesztése] nem állnak a közösségi tagállamok bíróságainak rendelkezésére, amennyiben azok joghatósággal rendelkeznek, és azok előtt eljárás indult”.

224. Ezzel kapcsolatosan a jelentés megállapította, hogy „kifejezésre juttatták, hogy a szerződő államok nemcsak jogosultak joghatóságukat a 2. címbe rögzített feltételek szerint gyakorolni, de arra kötelezettek is”. E tekintetben megerősítésre került, hogy „[a] felperesnek biztosnak kell lennie abban, hogy az eljáró bíróság joghatósággal rendelkezik”, mivel „nem szabad megengedni, hogy időt és pénzt vesztegetve jöjjön rá végül, hogy az a bíróság, amelyhez kereseti kérelmét benyújtotta, magát kevésbé kompetensnek véli, mint egy másik bíróságot”.

225. Ezen túlmenően a kérdéses jelentés ugyancsak a 78. pontban megerősítette, hogy „[a]mikor több állam bírósága rendelkezik joghatósággal, a felperes szabad választási joggal rendelkezik, amelyet nem gyengíthet a »doctrine of the *forum non conveniens*«

alkalmazása”. E tekintetben a jelentés hangsúlyozza, hogy „[m]egtörténhet, hogy a felperes a joghatósággal rendelkező bíróságok közül egy másik, nyilvánvalóan »nem megfelelő« bíróságot választ annak érdekében, hogy éppen abban az államban hozza-nak döntést, amelyikben annak végrehajtását kéri”.

226. Az említett jelentésnek ugyanezen pontja hozzáteszi még, hogy „nem zárható ki a nemleges joghatósági összeütközések veszélye sem: egy kontinentális bíróság az Egyesült Királyság bíróságának döntésével szemben ugyancsak megállapíthatja joghatósága hiányát”.

227. Végül megállapítja, hogy „[v]égeredményben, a »*forum non conveniens*« doktrínát [valamint a *forum non conveniens*-szel összefüggő elméletet mostanáig] igazoló alapvető indokok sokat veszítenek majd súlyukból, amint az Egyezmény alkalmazandó lesz az Egyesült Királyságban és Írországbán”. Ezzel kapcsolatban ugyancsak a jelentés 78. pontja állapítja meg, hogy e két államban az Egyezmény végrehajtására hivatott nemzeti jogszabályok egyrészt a lakóhely jelenlegi fogalmának szűkebb értelmezéséhez, másrészt pedig a tagállamoknak az Egyezmény 3. cikke (2) bekezdésének alapján a kérdéses államok területén ideiglenesen tartózkodó alperesnek megküldött egyszerű értesíten vagy idézés kézbesítésén alapuló túlzó joghatósági nemzeti szabályok elvetéséhez kell, hogy vezessen.

114 — HL 1979. C 59., 71. o., 77. és 78. pont.

228. A jelentés 78. pontja szerint ezen jogi érvek miatt történt, hogy „Írország és az Egyesült Királyság elutasította az Egyezmény szövege ezen pontjának elfogadását”.

229. Ezen okfejtések összességéből arra következtettek, hogy a Brüsszeli Egyezményt, illetve az 1978-as csatlakozási egyezményt megtárgyaló és azt elfogadó tagállamoknak vagy egyáltalán nem volt szándékukban az Egyezmény kidolgozott rendszerének keretében a *forum non conveniens* mechanizmusát elfogadni, vagy legalábbis ezen államok nagyrésze komolyan tiltakozott ez ellen.

230. Ha ennek ellenkezőjét állítanánk, az 1978-as csatlakozási egyezménnyel módosított Egyezményt aláíró államok szándékát vennénk semmibe, hozzátéve, hogy e szándék sem a későbbi csatlakozási egyezmények, sem a 44/2001 rendelet elfogadásakor nem változott meg. Az Egyezmény 2. cikke (1) bekezdése szövegezésének, az említett Egyezmény általános szerkezetének, illetve az Egyezmény által követett célkitűzések hatékony érvényesülésének vizsgálata ugyancsak a *forum non conveniens* elmélet elfogadása ellen szól.

2. Az Egyezmény 2. cikke (1) bekezdésének szövegezése

231. Emlékeztetnék, hogy az Egyezmény 2. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik,

hogy „[e]zen egyezmény rendelkezéseire is figyelemmel valamely szerződő államban lakóhellyel rendelkező személy, állampolgárságára való tekintet nélkül, az adott szerződő állam bíróságai előtt perelhető”.

232. Arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy egy állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a közösségi rendelkezéseket a Közösség összes nyelvén létező változatok fényében egységesen kell értelmezni és alkalmazni.¹¹⁵ Álláspontom szerint ez szükségszerűen helytálló a Brüsszeli Egyezmény értelmezésére és alkalmazására is, tekintettel a Bíróság által rendszeresen hangoztatott, a jogbiztonság elve tiszteletben tartásának biztosítására, valamint az említett Egyezményből eredő jogoknak és kötelezettségeknek — úgy a szerződő államokra vonatkozóan, mint az érdekelt személyek érdekében — egyenlőségére és egységességére való törekvésre.¹¹⁶

233. Az Egyezmény 2. cikke (1) bekezdésének többféle nyelvi változata is kétségtelenül bizonyítja, hogy az abban foglalt joghatósági

115 — Lásd többek között a 19/67. sz. Vander Vecht-ügyben 1967. december 5-én hozott ítéletet (EBHT 1967., 445. o.); a 283/81. sz. Cilfit és társai ügyben 1982. október 6-án hozott ítélet (EBHT 1982., 3415. o.) 18. pontját; a C-219/95 P. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1997. július 17-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-4411. o.) 15. pontját és a C-371/02 sz. Björnekulla Fruktindustrier-ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-5791. o.) 16. pontját.

116 — Lásd többek között a 9/77. és 10/77. sz., Bavaria Fluggesellschaft és Germanair kontra Bedarfsflugfahrt ügyben 1977. július 14-én hozott ítéletek (EBHT 1977., 1517. o.) 4. pontját; a 33/78. sz. Somafer-ügyben 1978. november 22-én hozott ítélet (EBHT 1978., 2183. o.) 8. pontját és a 288/82. sz. Duijnste-ügyben 1983. november 15-én hozott ítélet (EBHT 1983., 3663. o.) 13. pontját.

szabály kógens és nem fakultatív jellegű, valamint hogy e szabálytól csak akkor lehet eltérni, ha azt az Egyezmény kifejezetten rögzíti. Az is nyilvánvaló, hogy az alapeljárásban fennálló helyzet az Egyezményben taxatív felsorolt esetek — amelyeket az Egyezmény általános szerkezete kapcsán fogok közelebről megvizsgálni — egyikének sem felel meg.

234. Ebből arra következtetek, hogy az Egyezmény 2. cikkének (1) bekezdésével ellentétes, hogy az alapeljáráshoz hasonló esetben egy szerződő államnak a fenti cikk alapján eljáró bírósága saját mérlegelési jogkörében lemondjon az ügyben való lényegi döntésről azon indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne az ügyben döntést hozni. Ez a végkövetkeztetés az Egyezmény általános szerkezetére is vonatkozik.

3. Az Egyezmény általános szerkezete

235. Amikor egy szerződő állam, mint például az Egyesült Királyság valamely bíróságának joghatósága az Egyezmény 4. cikke alapján az ebben az államban hatályban lévő túlzó joghatósági szabályok szerint kerül megállapításra (abban az esetben, ha az alperes lakóhelye egy harmadik államban található), első látásra valóban nem ellentétes

az Egyezménnyel, hogy a kérdéses bíróság a *forum non conveniens* alkalmazásával (amely hatályos a kérdéses szerződő államban) lemondjon joghatóságának gyakorlásáról azon indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne, vagy elhelyezkedése földrajzilag előnyösebb az ügyben való érdemi döntéshozatalra.

236. Mindemellett ezen lehetőség csak abban a helyzetben állhatna fenn (amely bizonyosan nem vonatkozik A. Owusura), ha az alperes lakóhelye valamely nem szerződő államban lenne, mivel az Egyezmény 4. cikke csupán erre a helyzetre vonatkozik.

237. Ezzel ellentétben, amennyiben az alperes lakóhelye valamely szerződő államban van és a szerződő állam bíróságának joghatósága az Egyezmény 2. cikkének (1) bekezdésének alapján kerül megállapításra, az Egyezmény általános szerkezetének ellentmond, hogy az alapeljáráshoz hasonló helyzetben a kérdéses bíróság saját diszkrecionális jogkörében lemondjon joghatóságának gyakorlásáról azon indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne az ügyben érdemi döntés meghozatalára.

238. Miközben az Egyezmény egyes rendelkezései tompíthatják a 2. cikkben rögzített szabály kötelező erejét, ezek csupán bizonyos különleges körülmények között — amelyeknek az alapeljárás körülményei nem felelnek meg — érvényesülnek, mivel az említett

Egyezmény általános szerkezetével ellentétés az, hogy a jelen eset körülményei között, vagyis az Egyezményben kifejezetten és taxatív szabályozott körülmények fennállásától eltérő helyzetekben valamely szerződő állam bírósága lemondjon e kötelező joghatóságának gyakorlásáról.

239. Ezen túlmenően fontos hangsúlyozni, hogy az Egyezmény bizonyos rendelkezéseit a *forum non conveniens* elmélethez kapcsolódó megfontolásoktól nagyban eltérő szempontok ihlették. Ez a tény megerősít engem abban a meggyőződésben, hogy a 2. cikk alapján megállapított joghatóság gyakorlása keretében a kérdéses elmélet alkalmazása ellentmond az Egyezmény általános szerkezetének.

240. Az előbbi állításomat az alábbiakban kívánom kifejteni.

241. Először is itt jegyzem meg, hogy ugyan az Egyezmény (5. és 6. cikkében, illetve a II. cím 3. és 4. szakaszában szabályozott) különös vagy különleges szabályai lehetővé teszik a 2. cikk közens joghatósági szabályától való eltérést, tekintetbe véve többek között, ha a jogvita és az érintett alperes lakóhelye szerinti államtól eltérő állam bírósága között közvetlen vagy különlegesen szoros kapcsolóelv áll fenn, ám ez a joghatósági választási lehetőség csupán különböző

szerződő államokat érintő jogviszonyokban releváns, egy szerződő állam és egy harmadik állam közötti viszonyokban, vagyis az alapeljárás esetére viszont nem érvényes.

242. Ezen túlmenően és mindenekfelett hangsúlyozni kell, hogy ez a joghatósági választási lehetőség csupán a felperesnek és csakis a peres eljárás megindítása során áll rendelkezésére. Következésképpen amint a kereseti kérelem a 2. cikk joghatósági szabálya alapján valamely szerződő állam bírósága elé kerül, e bíróság nem jogosult joghatósága gyakorlásáról az Egyezmény különös vagy különleges joghatósági szabályaira hivatkozva lemondani még akkor sem, ha az érintett peres eljárás jelentős kapcsolódást mutat az alperes lakóhelye szerinti államtól eltérő (szerződő vagy nem szerződő) állam bíróságához.

243. Egyébiránt, miközben az Egyezmény 17. cikkének (1) bekezdése, valamint 19., 21. és 22. cikke értelmében egy szerződő állam bírósága köteles megállapítani joghatóságának hiányát, vagy megtagadhatja a döntéshozatalt annak ellenére, hogy a 2. cikk általános és kötelező joghatósági szabálya alapján indítottak előtte eljárást, nyilvánvaló, hogy az alapeljárás egyik kategóriába sem sorolható a fenti esetek közül, és így a 2. cikk joghatósági szabályának kötelező ereje sértetlen marad. A kérdéses rendelkezések egyenkénti vizsgálatával éppen ezt fogom részletesebben bebizonyítani.

244. Először is az Egyezménynek a kifejezett joghatóság-kiterjesztésről rendelkező 17. cikkének (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha a felek közül legalább egy valamely szerződő államban lakóhellyel rendelkezik, csupán azon szerződő államnak bírósága vagy bírósága(i) jogosult(ak) eljárni, amely(ek)nek joghatóságát (az ebben a cikkben foglalt feltételek között) a felek egy erről szóló megállapodás keretében kikötik. Tehát amennyiben valamely bíróság előtt az egyik fél az Egyezmény 2. cikkére hivatkozva indít eljárást, ez a bíróság főszabály szerint nem rendelkezik joghatósággal, kivéve ha az Egyezmény 18. cikkének megfelelően az alperes beleegyezik, hogy az eljáró bíróság előtt megjelenjen, anélkül hogy a fennálló joghatósági kikötés alapján az eljáró bíróság joghatóságának hiányára hivatkozna. Az említett 18. cikkben szabályozott helyzetre tekintettel az egyik fél által a joghatóságot kikötő megállapodás megsértésével előterjesztett kereset alapján eljáró bíróságnak tehát meg kell állapítania joghatósága hiányát.

245. Ugyanez érvényes akkor is, amikor — kiváltképpen az alperes lakóhelye szerinti — szerződő állam bírósága előtt a per tárgya és valamely szerződő állam területe között fennálló különlegesen szoros kapcsolatra tekintettel az Egyezmény 16. cikkének kizárólagosan alkalmazandó joghatósági rendelkezéseinek megsértésével indítottak eljárást. Egyébiránt ezen joghatósági szabályok kötelező ereje kifejezetten lényeges, ugyanis az Egyezmény 19. cikke úgy rendelkezik, hogy amennyiben valamely szerződő állam bíróságához olyan keresettel fordulnak, amelyre a 16. cikk alapján más szerződő állam bírósága kizárólagos joghatósággal rendelkezik, a bíróság hivatalból megállapítja joghatóságának hiányát.

246. Egyedül a kizárólagos joghatóságot rögzítő szabályok akadályozhatják meg az Egyezmény 2. cikkében foglalt általános kógens joghatósági szabály alkalmazását. Mindeközben szeretnék emlékeztetni arra, hogy e joghatóságot rögzítő szabályok egyike sem alkalmazható az alapeljáráshoz hasonló helyzetben.

247. Ugyanez érvényes a joghatósági szabályok alkalmazása vonatkozásában az Egyezmény 21. és 22. cikkében rögzített mechanizmusokra.

248. Emlékeztetnék, hogy az Egyezmény perfüggőségről rendelkező 21. cikke úgy rendelkezik, hogy amennyiben azonos jogalpból származó, azonos felek között folyamatban lévő eljárásokat különböző szerződő államok bíróságai előtt indítottak, a később megkeresett bíróság az elsőként megkeresett bíróság joghatósága megállapításáig hivatalból felfüggeszti az eljárást, és amennyiben az elsőként megkeresett bíróság joghatóságát állapítják meg, a később megkeresett bíróság ennek javára megállapítja saját joghatóságának hiányát.

249. Amint már említettem, az alapeljárás tényállása nem felel meg a fenti rendelkezésben szabályozott esetnek, ugyanis semelyik, az elsőrendű alperes lakóhelyének államtól eltérő szerződő állam bírósága előtt nem indult peres eljárás az alapeljárással párhuzamosan.

250. Ezen túlmenően, amint a Bíróság a fentebb hivatkozott Gasser-ítélet 47. pontjában nemrégiben megállapította, ez az eljárási szabály „világosan és kizárólag azon időbeli sorrenden alapul, amely sorrendben a kérdéses bíróságok előtt eljárást indítanak”. E rendelkezés tehát nem hagy semmiféle mérlegelési lehetőséget annak eldöntésére, hogy az eljáró bíróságok közül valamelyik a másikkhoz képest előnyösebb helyzetben van-e az eljárás érdemi eldöntésére. Ebből következik, hogy az ezzel kapcsolatosan olykor hangoztatott véleménnyel ellentétben az Egyezményben rögzített perfüggőségi mechanizmus a *forum non conveniens* logikájától messzemenően eltérő elgondoláson alapul, mivel — ahogy azt előzőleg láthattuk — az előbbi az eljáró bíróság számára diszkrecionális lehetőséget foglal magában annak eldöntésére, vajon egy külföldi jogi fórum egyértelműen alkalmasabb-e a jogvita érdemi eldöntésére.

251. Az Egyezmény 22. cikke kapcsán emlékeztetnék, hogy e cikk úgy rendelkezik, hogy amennyiben összefüggő eljárások különböző szerződő államok bíróságai előtt első fokon vannak folyamatban, a később megkeresett bíróság felfüggesztheti az eljárást, illetve a később megkeresett bíróság valamely fél kérelmére joghatóságának hiányát is megállapíthatja, amennyiben az említett peres eljárásokra az elsőként megkeresett bíróság rendelkezik joghatósággal, és joga az eljárások egyesítését lehetővé teszi.

252. A perfüggőséget szabályozó 21. cikkben foglaltakkal ellentétben a 22. cikk nem csupán a kérdéses eljáró bíróságok megkeresése szerinti időrendi sorrenden alapul. E rendelkezés bizonyos teret hagy a második-

ként eljáró bíróságnak a mérlegelésre, ugyanis e bíróságnak lehetősége van arra, hogy eldöntse, felfüggeszti-e az eljárást, vagy megállapítja-e joghatóságának hiányát. Megállapíthatjuk, hogy ez a választás többek között attól függ, hogy az elsőként eljáró bíróság előnyösebb helyzetben van-e a másodikhoz képest az előtte folyó eljárás érdemi eldöntésére. E mechanizmus e tekintetben hasonlítható (de csak e tekintetben) a *forum non conveniens* doktrínával kapcsolatos mechanizmushoz.

253. Mindemellett fontos kiemelni hogy a bíróságnak azon lehetősége, hogy az Egyezmény 22. cikke alapján az eljárást felfüggeszse, vagy joghatóságának hiányát megállapítsa, csak abban a különleges helyzetben kerül alkalmazásra, amikor különböző szerződő államok bíróságai előtt párhuzamosan indultak eljárások annak elkerülése végett, hogy ebből adódóan egymásnak ellentmondó ítéletek szülessenek, és hogy következképpen lehetőség szerint minél inkább ki lehessen zárni azon eseteket, amelyekben felmerülhet, hogy az egyik szerződő államban hozott ítéletet nem ismerik el egy másik szerződő államban.

254. Még ha fel is tesszük, hogy az angol nyaralóvendég által A. Owusuéval megegyező körülmények között történt baleset miatt indított kártérítési eljárás még mindig függőben van, és azt az alapeljárással összefüggőnek lehet tekinteni, e párhuzamos eljárás Jamaicában, tehát egy harmadik állam bírósága előtt indult, és ezért a 22. cikk nem lenne alkalmazható.

255. Ezen túlmenően a jelen eset körülményeitől függetlenül a különböző szerződő államok bíróságai döntéshozatali munkájának gyakorlását összehangoló mechanizmus logikája nagymértékben különbözik a *forum non conveniens* doktrína mechanizmusától, ugyanis az utóbbi alkalmazása elméletileg nem függ egy másik szerződő államban párhuzamosan folyó eljárás létezésétől. Ahogy az a Spiliada-ítéletben megállapításra került¹¹⁷, az eljáró bíróságnak gyakorlati vagy vagyoni jellegű kritériumok, mint például a tanúk elérhetősége vagy a kérdéses jogügyletre irányadó jogszabály alapján kell meghatároznia a peres eljárás „természetes fórumát”, vagyis azt a fórumot, „amellyel a kereseti kérelemnek a legszorosabb kapcsolata van”. Az eljáró bíróság „alkalmassága” tehát nem feltétlenül és kizárólagosan egy másik szerződő állam bírósága előtt párhuzamosan folyó eljárás létezésének függvénye.

256. A fenti okfejtésből következik, hogy amennyiben egy szerződő állam bíróságának joghatósága az Egyezmény 2. cikke alapján kerül megállapításra (vagyis amikor ez nem ütközik a 16. és 17. cikkben rögzített kizárólagos joghatóságról szóló szabályokba), e bíróság nem jogosult joghatóságáról lemondani, kivéve az Egyezmény 21., illetve 22. cikkében meghatározott különleges esetekben, amely helyzet viszont nem áll fenn az alapeljárás tekintetében.

257. Az Egyezmény általános szerkezetének vizsgálata tehát megerősíti azt a nézetet, amely szerint az Egyezménnyel ellentétes, hogy az alapeljáráshoz hasonló helyzetben valamely szerződő állam bírósága saját diszkrecionális jogkörében lemondjon az Egyezmény 2. cikke alapján megállapított joghatóságról azon indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne a jogvita érdemi eldöntésére.

258. Véleményem szerint ezen nézetet nem kérdőjelezheti meg azon körülmény, hogy — mint az a jelen esetben is történt — azon eljárás, amelyet a szerződő állam bírósága előtt az Egyezmény 2. cikkére hivatkozva indítottak, nemcsak a bíróság helye szerinti szerződő államában lakóhellyel rendelkező alperest érinti, hanem több, harmadik államban lakóhellyel rendelkező alperest is.

259. Mégha az Egyezmény 4. cikkének azon feltevése alapján alkalmazása, hogy több alperes lakóhelye egy harmadik államban található, ahhoz is vezet, hogy az eljáró bíróság a *forum non conveniens* elmélet szempontjai alapján megkérdőjelezze az adott ügyben eljárásra való alkalmasságát, ez a tény semmiképpen nem jelenti azt, hogy a 4. cikk kötelezné az említett bíróságot, hogy a 2. cikk alapján az alperes lakóhelye szerinti szerződő államban fennálló joghatósága gyakorlásáról lemondjon. Csakis az eljáró bíróság dolga, hogy a felek helyzete és a különböző fennálló érdekek alapján mérle-

117 — Lásd a jelen indítvány 27. pontját.

gelje, hogy a jogvita egészéről vagy csupán az eljárásnak a kérdéses szerződő államban lakóhellyel rendelkező alaperest érintő részéről köteles-e dönten.

4. Az Egyezmény célkitűzései és hatékony érvényesülése

260. Feltéve, hogy a *forum non conveniens* eljárási jellegű doktrína, e szabályra akkor is csupán egy nemzeti jogszabály alkalmazható, amelynek alkalmazása nem sértheti az Egyezmény hatékony érvényesülését. A Bíróság ezt emelte ki nemrégiben a fent hivatkozott Turner-ítéletben az „anti-suit injunctions” mechanizmus kapcsán.¹¹⁸

261. Úgy vélem, hogy ezen esetleges eljárási szabály alkalmazása az Egyezmény célkitűzéseit, illetve hatékony érvényesülését veszélyezteti, és ezért a *forum non conveniens* doktrína végrehajtása e két tényezővel ellentétes.

262. Jó néhány jogi érv szól emellett.

263. Először is azzal, hogy a *forum non conveniens* doktrína az eljáró bíróságnak lehetőséget ad arra, hogy — *tisztán diszkrecionális jogkörében* — lemondjon az Egyezmény 2. cikke alapján fennálló joghatóságának gyakorlásáról, komolyan befolyásolja az Egyezmény által rögzített szabályok, kiváltképpen a 2. cikk előreláthatóságát. Ahogy már említettem, a joghatósági szabályok előreláthatósága önmagában garantálja az Egyezmény által követett célkitűzéseknek megfelelő jogbiztonság elvének tiszteletben tartását, valamint a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelme elősegítésének biztosítását. Ezért az Egyezmény által rögzített joghatósági szabályok és kiváltképpen a 2. cikk (amely általános joghatósági szabály) előreláthatóságára mért effajta befolyás tulajdonképpen az Egyezmény hatékony érvényesülését sérti.

264. Ezzel kapcsolatban érdemes emlékeztetni, hogy az Egyezményt nagymértékben a kontinentális jogrendszerek ihlették, amelyek különös fontosságot tulajdonítanak a joghatósági szabályok előreláthatóságának és sértetlenségének. A jogalkalmazás ezen területe sokkal kevésbé hangsúlyos a *common law* jogrendszerekben, ugyanis a hatályos jogszabályok alkalmazását rugalmas módon és esetenként értelmezik. E tekintetben a *forum non conveniens* doktrína könnyen illeszkedik a *common law* jogrendszerbe, mivel az eljáró bíróságnak lehetőséget ad arra, hogy diszkrecionális jogkörében eldöntse, hogy éljen-e vagy sem az őt megillető joghatósággal. Ez az elmélet viszont az Egyezménnyel nehezen összeegyeztethető.

118 — Lásd a Hagen-ítélet kiterjesztéseként (20. pont) a fent hivatkozott ítélet 29. pontját.

265. Az általános megfontolásokon túlmenően a *forum non conveniens* alkalmazásából eredő eljárási következményeket közelebbről is meg kell vizsgálni. Álláspontom szerint e következmények nehezen összeegyeztethetők az Egyezmény által követett célkitűzésekkel, amelyek, mint tudjuk, a jogbiztonság elvének a tiszteletben tartásával, valamint a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelme elősegítésének a biztosításával kapcsolatosak.

266. Amint azt láttuk, az angol jog jelenlegi állapotában ezen doktrína alkalmazása egyet jelent az eljárás felfüggesztésével, azaz a per folytatásának *sine die*, tehát bizonytalan időre való elhalasztásával. E helyzet a jogbiztonság vonatkozásában egyáltalán nem elfogadható.

267. Továbbá véleményem szerint ahelyett, hogy a *forum non conveniens* doktrína elősegítené a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmét, azt inkább gyengíti. Ez különösképpen a felperes tekintetében igaz.

268. Emlékeztetnék arra, hogy a felperesnek kell a kérdéses eljárási kifogás alkalmazását megakadályozni oly módon, hogy bizonyítja, hogy a kérdéses külföldi bíróság nem tudna neki igazságot szolgáltatni. Ez a helyzet ugyancsak nem megnyugtató, mivel féltő, hogy egyes alperesek csupán azért élnek ezen eljárási kifogással, hogy az ellenük indított eljárás előrehaladtát késleltessék.

269. Ezen túlmenően, amennyiben az eljáró bíróság végül úgy dönt, hogy helyt ad a *forum non conveniens* kifogásnak, megint csak az eljárás folytatását kívánó felperesnek kell bemutatni az ehhez szükséges bizonyítékokat. Tehát neki kell bizonyítania, hogy e külföldi bíróságnak nincs joghatósága a jogvita eldöntésére, vagy hogy a felperes ténylegesen nem férhet hozzá hatékonyan az igazságszolgáltatáshoz e külföldi bíróság előtt, vagy hogy egyáltalán nem is tudott eljárást indítani előtte. A felperesre háruló ezen bizonyítási teher különösen nehéznek bizonyulhat. E tekintetben a *forum non conveniens* elmélet alkalmazása tehát érzékenyen érintheti a felperes érdekeinek védelmét, mivel az Egyezmény célkitűzéseivel szemben inkább gyengíti, semmint erősíti ez utóbbi jogvédelmét.

270. Végül, amennyiben a felperes nem képes az eljárás (akár határozatlan időre való) felfüggesztése megakadályozásához szükséges bizonyítékokat bemutatni vagy a már felfüggesztett eljárás folytatását elérni, ha még mindig perelni kíván, az előtte fennálló egyetlen lehetőség az, hogy megtegyje a külföldi bíróság előtti eljárás indításához szükséges lépéseket. Magától értetődik, hogy e lépések költségesek, és késleltetik azon eljárási határidőket, amelyekkel a felperesnek szembe kell néznie, ha azt kívánja, hogy az ügye végül elbírálásra kerüljön. Egyébiránt, e tekintetben a *forum non conveniens* elmélethez fűződő mechanizmus ellentétesnek tekinthető az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 6. cikkében megfogalmazott követelményekkel is.

271. Ebből azt a következtetést vonom le, hogy ez a doktrína annyiban sérti az Egyezmény hatékony érvényesülését, hogy befolyásolja az utóbbinak a jogbiztonsághoz és a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelméhez fűződő célkitűzéseit, amelyeket az Egyezmény többek között a 2. cikkben megfogalmazott kögens joghatósági szabályok segítségével valósít meg.

272. Álláspontom szerint ez a következtetés az Egyezmény által a szerződő államok között, a bírósági határozatok elismerésének és végrehajtásának megkönnyítése érdekében megfogalmazott szabályok tekintetében is érvényes. A szerződő állam bírósága azzal, hogy az Egyezmény rendelkezéseire, és főképpen annak 2. cikkére alapított joghatóságának gyakorlásáról lemond azon indokkal, hogy valamely nem szerződő állam bírósága az előtte folyó eljárás eldöntésének alkalmasabb fóruma lenne, megfosztja a felperest attól a lehetőségtől, hogy élvezze az Egyezmény által szabályozott, a bírósági határozatok egyszerűsített elismerési és végrehajtási mechanizmusából fakadó előnyöket. E helyzet az Egyezménynek a jogbiztonság elvének tiszteletben tartásával, valamint a Közösségben az ott lakóhellyel rendelkező személyek jogvédelmének elősegítésével kapcsolatos célkitűzésekkel is ellentétes. A *forum non conveniens*-re vonatkozó mechanizmus e tekintetben is sérti az Egyezmény hatékony érvényesülését.

273. Egyébiránt meg kell azt is jegyezni, hogy ez a doktrína befolyásolhatja az Egyezmény által rögzített szabályok egységes

alkalmazását, és ekképpen a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatába ütközhet.

274. Amint azt láttuk, a Bíróság rendszeresen kifejezi azon törekvését, hogy biztosítsa az említett Egyezményből eredő jogok és kötelezettségek egyenlőségét és egységességét, mind a szerződő államokra vonatkozóan, mind az érdekelt személyek érdekében.

275. Emlékeztetnék, hogy a *forum non conveniens* doktrína csupán az Egyesült Királyságban és Írországban fejlődött ki számottevően, a többi szerződő államban nem.

276. Ha megengednénk, hogy e doktrínát csupán abban a két szerződő államban alkalmazzák, ahol az ismert, ennek hatásaként a Közösségben lakóhellyel és/vagy székhellyel rendelkező perben álló személyek közötti hátrányos megkülönböztetésre kerülne sor, azon az alapon, hogy azon szerződő állam, amelynek területén az alperes lakóhelye található, a kérdéses doktrínát elismeri-e vagy sem. Ez a fajta hátrányos megkülönböztetés minden bizonnyal ellentétes lenne az Egyezményből eredő jogok egyenlőségére és egységességére vonatkozó ítélkezési elvnek.

277. E jogi megfontolások összességéből az következik, hogy mind az Egyezmény 2. cikke

(1) bekezdésének szövegével, mind az Egyezmény általános szerkezetével, továbbá annak célkitűzéseivel és hatékony érvényesülésével is ellentétes, hogy valamely szerződő állam bírósága — amelynek joghatósága az említett Egyezmény 2. cikkén alapul — diszkrecionális jogkörében lemondjon joghatóságának gyakorlásáról, azon indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne a jogvita érdemi eldöntésére, amennyiben nem létezik ez utóbbi bíróság javára joghatósági kikötés, előzőleg nem terjesztettek be elé semmilyen, perfüggőségre vagy más államban folyó eljárással való összefüggést lehetővé tevő kérelmet, továbbá e nem szerződő állammal nem áll fenn a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkében írtakkal azonos jellegű kapcsolat.

lehetőségét, hogy az Egyezmény 2. cikke alapján joghatósággal rendelkező eljáró bíróság lemondjon joghatóságának gyakorlásáról azon indokkal, hogy a *forum non conveniens*-nek megfelelően egy nem szerződő állam bírósága előnyösebb helyzetben lenne a jogvita érdemi eldöntésére.¹¹⁹ Álláspontom szerint ez nemcsak akkor érvényesül, amennyiben a másik joghatósággal rendelkező bíróság az alperes lakóhelyétől eltérő szerződő államban található. Akkor is érvényesül, amikor a másik bíróság egy harmadik állam területén van.

278. Ezt kiegészíteném még azzal, hogy a 44/2001 rendelet is egyértelműen ezt az álláspontot támasztja alá. A rendelet tizenegyedik preambulumbekendése úgy rendelkezik, hogy „[a] joghatósági szabályoknak *nagymértékben kiszámíthatóknak* kell lenniük, és azt az *elvet* kell követniük, hogy *a joghatóságot általában az alperes lakóhelye alapozza meg*, és a joghatóságnak ezen az alapon *mindenkor megállapíthatónak* kell lennie, *kivéve egyes pontosan meghatározott eseteket*, amelyekben a per tárgya vagy a felek szerződéses szabadsága eltérő joghatósági okot kíván meg”(kiemelés tőlem).

280. Következésképpen az első előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés második részére azt a választ kell adni, hogy a Brüsszeli Egyezménnyel ellentétes, hogy valamely szerződő állam bírósága — amelynek joghatósága az említett Egyezmény 2. cikkén alapul — diszkrecionális jogkörében lemondjon e joghatóságának gyakorlásáról, azon indokkal, hogy egy nem szerződő állam bírósága alkalmasabb lenne a jogvita érdemi eldöntésére, amennyiben nem létezik ez utóbbi bíróság javára joghatósági kikötés, előzőleg nem terjesztettek be elé semmilyen, perfüggőségre vagy más államban folyó eljárással való összefüggést lehetővé tevő kérelmet, továbbá e nem szerződő államra utaló kapcsolóelvek a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkében szabályozottakhoz képest eltérő jellegűek.

279. Ezen preambulumbekendés kimondatlanul, ám szükségszerűen kizárja annak

119 — Lásd e tekintetben a 61. lábjegyzetben hivatkozott H. Gaudemet-Tallon, 57. o. és a rá következő oldalak.

V — Véggövetkeztetések

281. Mindezen megfontolásokra figyelemmel a Bíróságnak azt javasolom, hogy a Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Egyesült Királyság) által előterjesztett előzetes döntéshozatali kérdésekre a következőképpen válaszoljon:

- „1) A Dánia, Írország, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága csatlakozásáról szóló, 1978. október 9-i egyezményvel, a Görög Köztársaság csatlakozásáról szóló, 1982. október 25-i egyezményvel, valamint a Spanyol Királyság és a Portugál Köztársaság csatlakozásáról szóló, 1989. május 26-i egyezményvel módosított, a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i egyezmény 2. cikkét akként kell értelmezni, hogy az akkor is alkalmazandó, amikor a felperes és az alperes lakóhelye ugyanabban a szerződő államban található és e szerződő állam bírósága előtt közöttük folyamatban lévő peres eljárás bizonyos mértékben egy harmadik államhoz és nem egy másik szerződő államhoz kapcsolódik, és ezért ebben a jogvitában az egyetlen joghatósági megosztásra vonatkozóan feltehető kérdés csupán egy szerződő állam bírósága és egy harmadik állam bírósága, nem pedig különböző szerződő állam bíróságai közötti viszonyokban merülhet fel.
- 2) A Brüsszeli Egyezményvel ellentétes, hogy valamely szerződő állam bírósága az Egyezmény 2. cikkén alapuló joghatóságának hiányát állapítsa meg azzal az indokkal, hogy valamely nem szerződő állam bírósága a kérdéses jogvita eldöntésének alkalmasabb fóruma lenne, amennyiben nem létezik joghatósági kikötés ez utóbbi bíróság javára, előzőleg nem terjesztettek be elé semmilyen, perfüggőségre vagy más államban folyó eljárással való összefüggést lehetővé tevő kérelmet, továbbá e nem szerződő államra utaló kapcsolóelvek a Brüsszeli Egyezmény 16. cikkében szabályozottakhoz képest eltérő jellegűek.”